

LLULL I EL DOCTORAT DE LA IMMACULADA (*)

La contemplació d'un panorama d'opinions tan divergents que s'han pronunciat sobre les relacions de Ramon Llull amb la Immaculada, crea en l'esperit sensacions d'escepticisme i desconfiança, i deixa la convicció que resten obertes encara quasi totes les qüestions, puix que la unanimitat d'interpretacions només s'ha donat en un reduït cercle d'aspectes.

Sota un punt de vista aquestes dissensions poden haver semblat perniciosos per al bon nom de Ramon Llull, però des d'un altre caire aquestes divergències poden convertir-se en profitosos auxiliars de la veritat en quant inciten a cercar-la en tota la seva complexitat, i en quant poden ocasionar una exactitud més precisa en el dibuix de la seva silueta.¹

Enfront de tantes sentències, i tan contrapuntades, apareix la necessitat d'un aclariment, s'imposa la tasca de donar a Ramon Llull el que sigui seu i alliberar-lo del que li vingui sobrer, sense escurçar-li els mèrits i sense exagerar-li els encerts. S'imposa la tria serena i objectiva dels parers, la qual —prescindint de qualsevol mena de consideracions marginals— conservi el que sembli just, refusi el que sigui inexacte, afegeixi allò que manqui i prescindeixi del que sigui sobrer.

Aquesta tasca s'imposa, però no pretenem portar-la al terme definitiu en aquestes planes. És un treball complex perquè interessa conjuntament la història i la teologia, i la recent controvèrsia ha mostrat que justament els inicis de la doctrina de la Immaculada no

(*) Vegi's ESTUDIOS LULIANOS, V, 1961, 61-97.

¹ «Quae diversae, non raro dissentientes aestimationes, quamquam apud rerum scholasticarum apprimè non gnaros confusionem ac necopinati admirationem creent, nullatenus tamen spernendum servitium veritati praestant, quae exinde arrepta occasione magis magisque inquiratur atque in forma accuratiorè magis ac illustrata proponatur», P. CAPKUN-DELIĆ, OFM., *Quaedam recentiora iudicia circa I. D. Scoti positionem in quaestione de Immaculata Conceptione*, Ephemerides Mariologicae 6 (1956) 425.

són pas dels més senzills. Amb tot, presentem aquest assaig o intent de revisió —i les seves ben possibles flaques— amb l'esperança que no sigui un destorb en l'aconseguint del resultat objectiu que cal perseguir, i obtenir algun dia.

D'un costat voldríem deixar com a resolt el que se sàpiga amb certesa, i d'altra banda —allà on la certesa no sigui possible— fixar els termes del problema i indicar els punts que caldrien solucionar. Voldríem establir punts de referència clars i esbandir la nuvolada de confusió que s'ha alçat, i així tenir una guia de simple orientament. L'assaig ordenador tindrà tres parts: 1) la doctrina de Ramon Llull; 2) circumstàncies a aquesta doctrina; 3) relacions de Ramon Llull amb Duns Scot.

Des d'un punt de mira únicament lògic seria segurament preferible aclarir en primer lloc les circumstàncies i així després es podria tractar de la doctrina dins l'emmarcament adequat, però en el concret cas present sembla millor seguir el camí invers i estudiar la doctrina abans de les circumstàncies. I això per la simple raó que únicament en la hipòtesi que la doctrina tingui algun valor, adquireixen llur respectiu valor les circumstàncies, mentre que si la doctrina no presenta cap interès, l'estudi de les circumstàncies que la van envoltar esdevindria inútil.

VI. — DOCTRINA DE RAMON LLULL

Ocupar-se de la doctrina del Beat Ramon Llull significa acceptar d'antuvi els inconvenients que suposa —per raons prou conegudes— el coneixement de tots els seus escrits; inconvenients que no poden superar-se arreu, i que fan incòrrer el perill d'ésser incomplet, encara que s'usi tot el material que hi hagi a l'abast.

1. — *Autoritats o raons.*

El fons de la doctrina llulliana és indiscutiblement original, i potser encara més personals i característics són els procediments científics que emprava. Siguin les exigències temperamentals, siguin els objectius que perseguia, siguin d'altres raons, el cert és que els seus mètodes científics no coneixen predecessors.

Mentre floria la millor època del mètode escolàstic, Ramon Llull se servia dels seus procediments àdhuc en tractar qüestions teològi-

ques. I és en aquest camp que ha arribat a fer-se tòpic i fins calúmnia, com a característica de Llull, l'important paper que atorgava a la raó en la recerca i en la demostració de les veritats de la fe. La primera notícia que, generalment, es té de Ramon Llull, és aquesta; basta al·ludir-la.

La teologia anomenada positiva pren tota la seva força dels textos, de les autoritats adduïdes. Darrera la petja de Pere Llombard l'estudi escolàstic consistia en precisar veritats teològiques procurant fer coordinar o coincidir testimonis bíblics o patristics, i contra la força de les autoritats no hi havien arguments que valguessin. Cert que els majors escolàstics han primfilat en l'especulació potser com mai més s'hagi fet tan profundament en el curs de la història, però ells sempre tenien com a primera i ferma veritat en teologia la que provenia de les autoritats presentades.

Llull se separa netament d'aquest procediment científic; se n'allunya i àdhuc sembla que el refusi conscientment. Sorprenen llegir planes i planes de les seves obres sense que apareixin testimonis ni citacions.² No és que Ramon Llull desconegués especialment la Sagrada Escrip-tura; ben al contrari, el seu ideari s'hi veu fonamentat clarament, però amb dificultat apareixen citacions textuais. Implícitament l'Es-criptura és la base ferma i sòlida del seu raonar, però quan argumen-ta, quan discuteix, quan prova, vol romandre sempre fidel al principi que s'imposà, segons el qual havia de vèncer qui presentés raons més vigoroses, prescindint de testimonis autoritzats.

Una volta, clarament, va posar-se la domanda: «Utrum sit major utilitas, praedicare per autoritates, aut per necessarias rationes?».³ Potser per experiència sabia que discutint a través de testimonis difícilment s'arribava a un acord, i que era més pràctic servir-se de les

² «No es muy aficionado, que digamos, a citar autores nuestro Doctor y Maestro; no obstante nosotros hemos llegado a contar en sus obras, no cuatro o cinco citas, sino más de cuarenta y cincuenta. Vemos citados varias veces a Platón, Aristóteles, San Agustín, San Anselmo, Ricardo de San Víctor, Avicena, Algacel..., Avérroes, Santo Tomás de Aquino, Egidio Romano...», S. Bové, *El sistema científico luliano* (Barcelona, 1908) 434, cf. 432-433; «Sempre fou ... poc amic de citar autoritats en els seus llibres», M. ARRONA, a *Obres essencials*, II (Barcelona, 1960) 91.

³ R. LLULL, *Liber principiorum theologiae* (ed. Moguntiae 1721), I, 55. Bové, o. c., 543, enuncïava aqueixa tesi: «Utrum methodus qua, supposita fide aliisque fundamentis, ex sola ratione fere semper procedit Beatus Lullus in Theologicis explanandis, sit recta et conformis aliquibus saltem Patribus et Doctoribus Scholasticis».

raons.⁴ Com que cadascú podia interpretar els textos d'acord a la personal idea preconcebuda, la discussió amb aquests arguments era cosa de no acabar mai,⁵ i si l'interlocutor era infidel ni tan sols acceptava el valor de les autoritats presentades;⁶ en canvi un jueu sabia trobar en un mateix text diferents sentits i interpretacions.⁷

La finalitat marcadament pràctica de Ramon Llull i les exigències del temps imposaven potser semblants procediments que no apareixen pas com desambientats,⁸ però és indiscutible la seva personal inclinació a valorar les capacitats de la raó, considerant superior l'entendre al creure,⁹ i això pel fet que Déu entén i no creu, i per tant l'home s'assembla més a Déu comprenent que creient.¹⁰ Per això frueixen

⁴ «Narratur quod quidam christianus et judaeus cum auctoritatibus disputabant et nullo modo poterant convenire, eo quia quilibet textum sacrae Scripturae ad suum propositum exponebat. Tunc videns hoc christianus ait illi quod omissis auctoritatibus cum rationibus probabilibus disputarent», R. LLULL, *Liber de acquisitione Terrae Sanctae* (ed. E. LONGPRÉ) *Criterion* 3 (1927) 277; «El método del Beato mallorquín responde a la dificultad histórica del uso del argumento de *autoridad* en las disputas con los infieles y cismáticos. ...se sirvió de él, no porque lo juzgase el único *apto*..., sino porque era, para él, el único *eficaz* en las expresadas controversias con disidentes e infieles», S. GARCÍAS PALOU, *Notas de introducción al estudio de las obras teológicas del B. R. Llull*, *Miscelánea Comillas* 2 (1942) 233.

⁵ «Disputer par des autorités n'a pas de terme», *Raimond Lulle a Histoire Littéraire de la France* (= HLF), T. 29 (París 1885) 209.

⁶ «Quoniam infideles ad fidem cogi non possunt per sacrae Scripturae et sanctorum auctoritates», HLF, ib. 326.

⁷ «Pars ista tractat de Judaeis. Ipsi vero in disputatione quaerunt auctoritates veteris legis et habent glossas nostras appositae et sic talis disputatio inter nos et ipsos non est utilis ratione variationis sensus historialis et allegorialis et sic recurrendum est ad disputationem per intellectum», R. LLULL, *Liber de acquisitione...*, l. c., 274, cf. 276-277.

⁸ «...el método apologético del Arcangélico significa en la Historia de la Teología Católica un esfuerzo poderoso de la razón humana para servicio de la fe católica. — Interpretarlo en otro sentido, es desvirtuarlo históricamente. Estudiarlo a la luz de un criterio puramente dogmático, equivale a resolver un problema en el orden teórico omitiendo todo juicio sobre la tesis concreta de un autor determinado», S. GARCÍAS PALOU, *Notas de introducción al estudio de las obras teológicas del B. R. Llull*, *Miscelánea Comillas* 2 (1942) 215-216. Per comparació a d'altres personatges medievals, cf. ib. 212 ss.; T. i J. CARRERAS I ARTAU, *Historia de la filosofía española* (Madrid, 1939) 336-338.

⁹ «Negú enteniment és tant noble per creure com per entendre», R. LLULL, *Proverbis de Ramon*, ORL XIV, c. 276, p. 301, n. 7.

¹⁰ «Multum est delectabile homini in Deo credere divinam trinitatem et incarnationem; sed multo magis est delectabile in Deo intelligere divinam trinitatem et in-

més els teòlegs filòsofs que els dogmàtics,¹¹ perquè les autoritats s'accepten per imposició de la voluntat i no per l'intel·lecte.¹²

* * *

Aquests procediments típics de Ramon Llull no han estat acceptats ordinàriament en teologia;¹³ malgrat això, sembla donar-se la coincidència que els arguments que en el curs de la història han portat la veritat de la Immaculada fins a la declaració dogmàtica han tingut i mantingut un cert colorament o reminiscència llullians.

La Immaculada, abans d'ésser dogma de fe, posà greus problemes a l'Església com a definidora de veritats infal·libles, doncs no es veia clarament continguda en la Sagrada Escriptura, i la mateixa Tradició havia sofert eclipsis aparentment importants en determinades èpoques. A més de les dificultats que la Immaculada com a veritat concreta presentava, s'havia de tenir compte de les dificultats que faria retrucar el seu plantejament en la doctrina general de l'evolució o explicació del dipòsit revelat, tancat una volta per sempre.¹⁴

Si els propugnadors de la Immaculada volien fer progressar la seva opinió, no podien adduir testimonis absolutament probatoris trets de l'Escriptura. Més aviat el contrari: existien textos prou clars que semblaven excloure fins la mateixa possibilitat d'aquesta opinió, i que van ser decisius en les sentències negatives de molts teòlegs. En temps de Llull els millors escolàstics eren decantats en sentit contrari a la veritat, si bé sembla que la creença i pietat popular seguia sentint-se favorable. Si l'Escriptura es llegia com a contrària, si l'autoritat dels majors teòlegs era igualment negativa, per a posar-se al costat de la

carnationem ipsius. Ratio huius constat in hoc, quia Deus intelligit et non credit; nam per intelligere sumus similes ei, non autem per credere», R. LLULL, *Liber propter bene intelligere, diligere et possificare a Opera Latina I* (Palma de Mallorca, 1959) 189.

¹¹ «Los teólogos filósofos experimentan mayor delectación en la teología que los otros», es decir, que los teólogos dogmáticos', CARRERAS I ARTAU, o. c., 404.

¹² «Theologia positiva està per voluntat, e demostrativa per enteniment», R. LLULL, *Proverbis de Ramon*, l. c., n. 2.

¹³ Sobre la teologia llulliana, cf. S. GARCÍAS PALOS, *Hacia la localización del punto de emanación del espíritu de la teología luliana*, Estudios Lulianos 2 (1958) 67-76; ID., *Índole científica del saber teológico, según el Beato Ramón Llull*, ib. 317-322.

¹⁴ Cf. J. DUHR, *L'évolution du dogme de l'Immaculée Conception*, Nouvelle Revue Théologique 73 (1951) 1013 ss.; C. BALIC, *Auctoritatis, rationis et pietatis vis in mariologia* (Roma, 1943).

pietat restava només la *raó*; res d'autoritats. Raó i autoritats fan la teologia. Mancant autoritats la raó va carregar-se tot el pes, àdhuc en part lluitant contra les mateixes autoritats.¹⁵

Una situació semblant semblava feta a mida de les tendències intel·lectuals de Ramon Llull, que sense ignorar el valor de les autoritats pretenia difondre la veritat que elles contenien servint-se d'exposicions raonades. En la persona de Maria i en el misteri de la seva Concepció Immaculada va aplicar i desplegar els seus mètodes, i en tragué conclusions plenament positives. I ja un xic més amunt hem apuntat que els arguments propugnadors de la Immaculada han conservat sempre almenys un colorament o reminiscència típicament llullians. La declaració d'aquest dogma pot considerar-se un triomf de la raó teològica, i no cal ponderar com aquest camp fos el predilecte de Ramon Llull. Però cal deixar-se d'impressions i anar a dates concretes.

2. — *Ment de Llull respecte a la Immaculada*

L'antiga anomenada que Ramon Llull havia gaudit com a defensor del privilegi marià recolzava en obres espúries, algunes que potser no coneixem, i especialment el *Liber de Conceptu Virginali*.¹⁶ No coneixem cap raó que pugui oposar-se als qui han establert l'apocriticitat d'aquest llibre,¹⁷ però l'estabilització d'aquesta descoberta sembla que hagi refredat molt l'entusiasme immaculista llullian i que hagi aconsellat una prudència fins sobrecarregada.

No hi ha cap garantia per a considerar pensament de Llull el contingut de llibres sense autenticitat certa. Per a delinear la seva ment ens servim de les obres —ara com ara— tingudes per autèntiques, i de les quals no coneixem cap motiu per a dubtar.

La gran part dels testimonis de Llull que hem recollit són únicament *ambientadors*, mostren clarament la mentalitat maximalista que tenia enfront a la Mare de Déu, i fàcilment deixaran la sensació que, ben possiblement, l'home que hagi escrit aqueixes frases havia de

¹⁵ Cf. H. BARRÉ, *Immaculée Conception et Assomption au XIIe siècle a Virgo Immaculata* V (Roma, 1955), 161.

¹⁶ Recordem les edicions de J. AVINYÓ, *Liber de Immaculata B. V. Conceptione* (Barcelona, 1901), i de RUPERT M.^a DE MANRESA, *Libro de la Concepción Virginal atribuido al Beato Raimundo Lull* (Barcelona, 1906).

¹⁷ Cf. E. LONGPRÉ, *Lulle* a DTC, cc. 1110-1111; CARRERAS I ARTAU, o. c., 334.

defensar la Immaculada quan es presentés l'oportunitat. Aquests textos els deixarem sense comentaris perquè en realitat poden ajudar molt poc a resoldre el problema que ens ocupa, allà on la gravetat és exigent. Els donem només un valor psicològic.

A continuació adduïrem testimonis *teològics*, que considerem de tota la importància; i per a posar-la en relleu ens permetrem uns comentaris.

3. — *Anuncia la Immaculada*

En els següents textos apareix l'enaltiment suprem de Maria d'una manera general, i per això sembla que Ramon Llull anunciï la veritat de la Immaculada:

«Vos, dona graciosa, sots filla de Déu qui és vostre pare per creació, e ha us creada la pus graciosa filla que haja poguda crear, e car aytal creatura axí alta e nobla vos covenia crear per ço que poguessets ésser sa mare; car si ell vos pogués crear pus noble que sots, no pógrets ésser mare de son poder ni de sa volentat qui no us volgra haver donada tota la nobiltat que us cové a ésser mare de Déu. Sots, doncs, creatura aytant nobla e aytant alta filla com Deus ha poguda crear...».¹⁸

«Bell ordonament fo, Sènyer, com volgués pendre carn en tal verge e en tal dona, qui ha subirana bonea e subirana verginitat e subirana riquesa dels bens celestials; car anc no fo ni és ni serà nulla cosa après vos qui tant vayla en nulla bonea, com nostra dona Sancta Maria fa, en to so qui és bo ni vertuós».¹⁹

«...en axí vos plac encarnar en lo mellor ésser qui sia, après lo vostre; car exceptat vos, totes quantes bonèes són ni seran, enfre totes no basten ni atenyen a la bonea ni a la noblea de la nostra dona Sancta Maria».²⁰

«...e com madona Sancta Maria sia après son Fill mellor que no són totes les creatures...».²¹

«...en axí com del dinar del aur poria hom fer tantes peces que venrien eguals cascuna ab los diners del coure, en axí si

¹⁸ R. LLULL, *Libre de Sancta Maria*, ORL X (Mallorca, 1915) 82.

¹⁹ Id., *Libre de Contemplació en Déu* t. I ORL (Mallorca, 1906) 279, n. 17.

²⁰ ib. n. 18.

²¹ ib., cap. 285, ORL VII, 154, n. 5.

era cosa que fer se pogués que la amor que vos e nostra dona vos avets se pogués partir en parts diverses, cada part seria major que ninguna de les amors qui és en les creatures». ²²

«Lexats vos de loar nostra Dona, car no y podets abastar». ²³

«Vos, dona justa gloriosa, sots lum claredat e alba segons que diu Lausor, e encara molt mills que Lausor dir no pot». ²⁴

«triàs la mellor fembra e la pus nobla e la pus vertuosa». ²⁵

4. — *Insinua la Immaculada*

Recollim en aquest apartat alguns testimonis de Ramon Llull en els quals afirma, d'una manera ampla, la gran puresa de Maria respecte al pecat. Un avançament gradual vers l'objectiu que interessa:

«Q. És demanat si nostra Dona és mare per peccat.

R. Si nostre Dona és mare per peccat, negun peccador haja en ella esperança, com sia ço que peccat e santedat no hagen concordança». ²⁶

«Q. Si peccat no fos, nostra Dona fóra mare de Jesu Christ, home Déu?

R. Les primeres entencions no són per ço que sien les segones, el martell e les tenalles són per ço que sia el clau». ²⁷

«...fembra sancta e justa, verge, vertadera, virtuosa sens tot vici». ²⁸

«...nostra Dona, qui és primera per santedat e bonea...». ²⁹

«...tanta de santedat e virtut, que de la sua carn e sanc Déu Fill se fes home fill». ³⁰

«Tota nostra Dona fo en santetat, car d'ella nasc santetat». ³¹

²² ib., 156, n. 10.

²³ *Libre de Sancta Maria*, ORL X, 89, n. 5; cf. tot el cap. «De santedat».

²⁴ ib. 275, n. 7; cf. tot el cap. «De alba».

²⁵ *Libre de Contemp.* t. I, 277, n. 7. Es podria allargar la llista amb testimonis d'una vàlua semblant.

²⁶ *Arbre de Sciència*, ORL XIII, 25, q. 194.

²⁷ ib., q. 195.

²⁸ *L. de Contemp.* t. I, 277, n. 5.

²⁹ *Hores de Sancta Maria*, ORL X, 239, n. 3.

³⁰ ib. 243, n. 4.

³¹ *Proverbis de Ramon*, ORL XIV, 223, n. 9.

«Déu beneyt més de bé ha creat en nostra Dona per recreació que en lo món per natura».³²

«Vos volgués ordonar que nostra Dona Sancta Maria fos digna que vos presessets carn d'ella».³³

«En la bondat de nostra Dona no ha neguna malea, ans és tota pura sens tot mal».³⁴

«Nostra Dona és bona per natura, car naturalment ha propietat que és bona en sí metexa, e en tant que anc no feu peccat venial ne mortal, ne anc per null temps d'ella no's seguí negun mal ni's pot seguir, tant és bona e plena de tot bé».³⁵

5. — *Pressuposa la Immaculada*

Segons el nostre parer, els textos que apleguem ací només poden entendre's correctament i plenament en la hipòtesi de la Immaculada, i per això els considerem implicadors implícits d'aquesta veritat:

«En paradís terrenal Adam e Eva peccaren, per los quals fo l'original peccat: en nostra Dona lo Fill de Déu prè carn a recrear lo món qui era perdut en l'original peccat».³⁶

«car tota bellea ni la purificació ni la nedeetat de totes creatures entellectuals no fa acompanyar ab la bellea ni ab la nedeetat ni ab la purificació de la vostra ànima ni ab la ànima de nostra dona».³⁷

«En nostra Dona fo començada la recreació del món per encarnació de son fill beneyt: en nostra Dona fo començada la salvació dels homens per la sua concepció».³⁸

«...en ella finiren les tenebres en les quals era tot l'umà linatge per lo peccat del primer pare e de la primera mare... nostra Dona sia començament d'aquella resplendor e sia destròiment d'aquelles tenebres...».³⁹

³² *Hores de Sancta Maria*, ORL X, 240, n. 8.

³³ *L. de Contemp.* t. I, 277, n. 6.

³⁴ *L. de Sancta Maria*, ORL X, 87, n. 2.

³⁵ *ib.*, 16, n. 3.

³⁶ *Hores de Sancta Maria*, ORL X, 239, n. 1.

³⁷ *L. de Contemp.*, ORL VII, 162, n. 25.

³⁸ *Hores de S. M.*, ORL X, 239, n. 3.

³⁹ *L. de S. Maria*, ORL X, 223, n. 2.

«...més pura e munda en sa santetat que l'aur en sa puritat; e açò és per ço car nostra Dona és purificada e mundada en la amor de son fill, qui la ama tan fortament...». ⁴⁰

«En nostra mare na Eva fo nostra damnació, e en nostra Dona és nostra salvació». ⁴¹

«Plena sots, reyna, de gràcia, en pública utilitat». ⁴²

«nostra Dona plorava dient: Aquells qui dién que peccat sia ocasió del meu honrament, me dién gran vilania, car peccat no pot ésser ocasió de ningun bé, car si ho fos, no fóra ocasió de mal». ⁴³

«En los primers pares fo corruptut lo món e malalt per lo peccat d'ells: en nostra Dona qui és primera per santedat e bonea lo món fo restaurat e sanat». ⁴⁴

«Per un Déu és compliment e perfecció del món: per una regina és lo món restaurat, qui per peccat era perdut, a la fi per la qual és creat». ⁴⁵

«...la qual fi perduda havien per l'original peccat. Estec, doncs, lo temps en què nasc nostra Dona en molt gran exsament e granea de bondat...». ⁴⁶

«És collit lo fruyt de nostra Dona per donar vida als homens (!) qui eren morts per peccat original...». ⁴⁷

«...li convenia haver plaer en la mort de son fill per ço car recreava l'umà llinatge, la qual recreació era agradable a nostra Dona...». ⁴⁸

⁴⁰ ib. 88, n. 3.

⁴¹ *Libre de Blanquerna*, ORL IX, 212, n. 7.

⁴² *L. de S. Maria*, ORL X, 83, n. 4.

⁴³ *Arbre de Sciència*, ORL XII, 442-443, n. 12.

⁴⁴ *Hores de S. M.*, ORL X, 239, n. 3.

⁴⁵ ib. 233, n. 5.

⁴⁶ *Arbre de Sciència*, ORL XII, 200, n. 7.

⁴⁷ ib., 202, n. 2.

⁴⁸ *L. de S. Maria*, ORL X, 183, n. 2. Diferents vegades apareix la contraposició de Maria al gènere humà, com si no en formés part, almenys sota algun aspecte: «L'uman genre, qu'era perdut, e la Verge fos salut», «ab negú sen no pecà, mas que nostres peccats plorà».

6. — *Afirma la Immaculada*

Hom desconeix l'any precís en què fou escrit el *Liber principiorum Theologiae*, però els especialistes estan d'acord en afirmar que no va ser pas posterior al 1277.⁴⁹ En el colofó de l'obra, i amb la major naturalitat, s'afirma el privilegi:

«Completæ sunt Regulæ Principiorum Theologiae patrocinio Beatae Virginis MARIAE sine labe conceptæ, et auxilio ac gratia sui gloriosissimi Filii, in quo Natura divina et humana mirifice sunt unitæ».⁵⁰

7. — *Defensa la Immaculada*

Avançant un nou graó, Ramon Llull defensa que Maria fou concebuda sense el pecat original en l'*Arbre de Sciència*, llibre redactat vers el 1295-1296.⁵¹ El problema apareix plantejat ben conscientment. La solució ve donada d'acord amb la mentalitat llulliana, i com que aquesta mentalitat pressuposa certes condicions que ordinàriament no són admeses pels forasters d'aquesta mentalitat, la solució donada pot considerar-se incongruent, vàcua. El cert és que, dins el seu sistema, Llull ací es posa clarament el problema de la Immaculada, i no sols afirma la solució positiva ans encara la defensa i en dóna una demostració. Que la demostració sigui convincent és ja un altre afer i un altre capítol.

«*Qüestió*. Ramon, en aquell temps que nostra Dona fo concebuda, fo concebuda en peccat original? — *Sol.* Peccat e virtut són contraris, e en aquell temps que nostra Dona fo concebuda començà virtut pus fortament ésser contrari a peccat, que en lo temps passat peccat ésser contrari a virtut. Covèn, doncs, que nostra Dona sia estada concebuda sens peccat; e ve a la rúbrica damunt dita».⁵²

⁴⁹ A 1272, ANDREU, *La Immaculada en la Escuela Lulista*, Estudios Franciscanos 55 (1954) 177-178; a 1274?, CARRERAS I ARTAU, o. c., 301; «pas après 1277», C. OTTAVIANO, *L'Ars compendiosa* (París, 1930) 33.

⁵⁰ *Liber principiorum Theologiae* (Moguntiae, 1721) t. I, 60.

⁵¹ cf. LONGPRÉ, a. c., c. 1090; OTTAVIANO, o. c., 47; CARRERAS I ARTAU, o. c., 286.

⁵² *Arbre de Sciència*, ORL XIII, 305, q. 505.

Aquest text presenta la greu dificultat d'estar basat en l'*art* llulliana que ni tothom entén ni tothom accepta. Malgrat això, hom pot notar clarament la precisió amb que és plantejada la qüestió, que prescindeix d'elements materials o accessoris. Netament: en el seu primer instant, Maria contragué el pecat, o no?

Endemés, la pregunta i la resposta són ben concretes, parlen d'un *temps* passat, d'un *temps* històric; no miren la qüestió com una hipòtesi especulativa, sinó com una realitat feta. Llull en aquest fragment considera la Immaculada Concepció com un esdeveniment realitzat, i l'esboç d'argument presentat sembla més aviat voler comprovar que estrictament provar la veritat que és tinguda com un fet.

Per això hom troba una flaca substancial en l'argument. Pressuposa que en la Concepció de Maria *virtut* esdevingué més decididament oposada a *pecat* que abans. La lògica exigiria demostrar aquesta afirmació, i no solament constatar-la. D'ací que, a primer cop de vista, l'estabilitat d'aquest fragment apareix coixa. Un hiatus inicial.

Podria prou ben ser, però, que dins el mecanisme de l'*art*, afegint-hi l'explanació del fragment, que és simplement un esquema tal com ens ha pervingut, la coherència aparegués més completa. La clau del text està en el sentit del terme *contrari*.

Contrarietat, segons la terminologia llulliana, «és la mútua resistència amb què s'oposen diversos éssers, a causa dels diferents fins o objectius als quals s'inclinen o dirigeixen, i és natural que, pel fet de decantar-se cada ésser a la seva finalitat particular, repugni o s'oposi a un altre ésser que té un fi del tot contrari o bé li faci nosa aquell per aconseguir el seu».⁵³ Aquesta contrarietat mai no pot donar-se en Déu, i si es dona ha d'ésser exclusivament en la criatura. D'acord amb aquesta concepció apareix millor el sentit de l'oposició entre pecat i virtut a causa de la concepció de Maria, encara que romanguí obert el barranc que demana el per què d'aquesta contrarietat.

En resum, sembla poder-se dir que en el fragment transcrit la intenció de Llull és defensar la Immaculada, i de fet aporta els arguments, però paral·lelament tots els estranys a la ideologia llulliana conclouran que es tracta d'una defensa ineficaç.

⁵³ J. AVINYÓ, *Art breu* (Barcelona, 1934) 43; «Contrarietas est quorundam mutua resistencia propter diversos fines», OTTAVIANO, o. c., 109; cf. CARRERAS I ARTAU, o. c., 435.

8. — *Prova la Immaculada*

Tenim per decissiu el text que reproduïm a continuació, com a darrer de la sèrie, per a establir les veritables relacions de Ramon Llull amb la creença en la Concepció Immaculada. Es una de les qüestions del *Disputatio Eremitae et Raymundi super aliquibus dubiis quaestionibus Sententiarum magistri Petri Lombardi*,⁵⁴ escrit amb tota certesa a París, l'agost del 1298.⁵⁵ Malgrat no existir encara un text crític, no tenim pas per inútil reproduir-lo en llatí:⁵⁶

«Utrum beata Virgo contraxerit peccatum originale.

- a/ Solutio. Respondit Raymundus, nisi beata Virgo disposita fuisset quod filius dei de ipsa carnem assumeret, scilicet quod non esset corrupta, neque in aliquo peccato sive actuali sive originali, filius Dei ab ipsa carnem assumere non potuisset, cum deus et peccatum in aliquo subjecto concordari non possint.
- b/ Et quia illa assumptio carnis, quam deus in beata virgine assumpsit fuit in maiori magnitudine bonitatis, potestatis, virtutis et finis, quam deus facere potuit in creatura, oportuit quod ex parte subjecti in quo carnem assumpsit fuisset maior magnitudo potestatis, virtutis et finis quae potuit esse ex parte patientis et agentis. Alioquin non esset proportio inter deum filium et beatam virginem in assumendo carnem; concluditur ergo quod beata virgo non contraxit peccatum originale, immo sanctificata fuit scisso semine de quo fuit a suis parentibus. Alioquin si concepta fuisset in peccato originali, totus suus triangulus de quo fuit, scilicet principium, medium et finis, sanctificatus non fuisset, et principium suum malum fuisset et vitiosum per peccatum, ratione cuius dignus non fuisset participare cum maiori medio et fine magnitudinis, potestatis, bonitatis et virtutis, de quibus supra dictum est.

⁵⁴ CARRERAS I ARTAU, o. c., 304; OTTAVIANO, o. c., 50.

⁵⁵ «Fuit finita praesens disputatio Parisius Anno christi Mccxcviii, in octava assumptionis beatae Mariae», *Quaestiones dubitabiles super quattuor libris sententiarum* (Venècia, 1507) f. 75.

⁵⁶ Feta segons còpia de l'edició citada. B. SALVÀ, TOR., *B. Raymundus Lullus et eius doctrina de Immaculata Conceptione*, *Analecta TOR* 2 (1934) 171-172, publicava un text llatí, aparentment amb retocs. ANDREU a. c., 183-184, en publicava una traducció castellana.

- c/ Item, sicut deus hominem non assumpsit sed naturam humanam, sic semen de quo fuit beata virgo non assumpsit peccatum a suis parentibus, sed sanctificationem a Spiritu sancto, qui sic viam incarnationis praeparavit per sanctificationem, sicut sol diem per auroram.
- d/ Opportuit ergo quod beata virgo fuisset concepta sine peccato ut sua conceptio et conceptio filii sui invicem relative se corresponderent. Et ut inter ipsas maior similitudo et concordantia esse posset, et inter filium et matrem maior amor.
- e/ Adhuc dico tibi, heremita, quod sicut ante peccatum originale Adam et Eva fuerunt in innocentia ante peccatum originale (*sic*), sic quando incepit recreatio per esse beatæ virginis Mariæ et sui filii, oportuit quod homo et mulier fuissent in statu inocentiae simpliciter et continue, de principio usque ad finem. Alioquin recreatio principari non potuisset, sed principata fuit, ergo et cae.
- 1.^a/ Ait Heremita: totum humanum genus corruptum fuit per originale peccatum, et per consequens beata virgo contraxit peccatum originale, cum sit de humano genere concepta antequam fuisset recreatio.
- 2.^a/ Item, si fuisset sicut dicis beata virgo non indignisset per suum filium recreari, et sic totum genus corruptum per peccatum (nullo?) modo indignisset simpliciter restaurari, sed secundum quid, quod est contradictio. concluditur ergo quod beata virgo contraxit peccatum originale.
- 1.^a/ Respondit Raymundus: antequam artifex cameram aedificet finis camera qui est habitare est conceptus, et postmodum sequitur camera re, et aliud habitare quod est actu reale, a primo causaliter deductum de potentia in actu. A simili: finis recreationis ante fuit conceptus quam fuit recreatio. Et filius dei qui ipsum finem concepit et voluit, sic et multo melius preparavit et ordinavit omnia pertinentia ad recreationem a principio usque ad finem. Sicut bonus artifex praeparat et ordinat materiam camerae a principio usque ad finem. Concluditur ergo quod filius dei praeparare potuit materiam recreationis in principio conceptionis quod habuit beata virgo a suis parentibus. Alioquin artifex (qui?) cameram facit, cum sua finita potestate multo magis materiam camerae praeparare potest quam filius dei sive Spiritus sanctus, qui potestatem habet infinitam

praeparare potuit materiam recreationis, cum artifex praeparare possit materiam camere a principio usque ad finem, filius autem dei non nisi de medio usque ad finem, ut tu dicis quod est impossibile.

- 2.^a/ Item dico tibi quod, sicut beata virgo in utero suae matris per Spiritum Sanctum fuit sanctificata et a peccato originali mundata, ut aliqui asserunt, sic Spiritus Sanctus potuit sanctificare a peccato originale semen de quo beata virgo fuit concepta, cum Spiritus Sanctus ita magnam habeat potestatem in uno tempore sicut in alio. Sequitur ergo quod non sequitur contradictio quam tu dicis, immo tibi ipsi contradicis in contradicendo mihi, in quantum dicis quod oportuit beatam virginem recreari postquam est a primis parentibus, et non recreari postquam sanctificata est in utero matris suae.⁵⁷

D'acord amb aquestes expressions cal entendre la presa de posició de Ramon Llull enfront de la Immaculada, la qual ha de considerar-se com a definitiva posat que no coneixem cap nova intervenció seva en el mateix tema, tot i que la seva vida va perllongar-se encara força anys.⁵⁸ Ell prova i demostra el privilegi de Maria. A continuació assajarem una valoració dels seus arguments.

9. – Valor de l'argumentació llulliana

Quan redactàvem la primera part del nostre treball no havia aparegut encara l'obra pòstuma del benemèrit P. Bonnefoy, OFM., sobre la història de la Immaculada,⁵⁹ però creiem que la seva posició doctrinal, que extrèiem d'anteriors publicacions seves, roman substancialment la mateixa que havíem traçat. Tot i això, la nova obra conté un notable enriquiment pel fet d'examinar amb atenció el text fonamental immaculista des del punt de mira estrictament teològic. En realitat, no coneixem gaires intents de penetrar el significat veritable de les probes llullianes. Cal dir que el P. Bonnefoy ha fet l'examen amb honestetat i objectivitat, que la figura de Ramon Llull queda en

⁵⁷ *Quaestiones dubitabiles...*, f. 53, c. 96.

⁵⁸ Però no tants com diu J. F. BONNEFOY, *Le Ven. Jean Duns Scot, docteur de l'Immaculée Conception, son milieu, sa doctrine, son influence* (Roma, 1960) 381-382: «il est possible qu'entre 1301 et 1330, ..., il ait épuré sa doctrine...».

⁵⁹ cf. nota precedent.

el llibre molt ben plaçada i li són reconeguts els seus mèrits extraordinaris,⁶⁰ però això no impedeix que gosem dissentir en algun punt de les seves conclusions.

a) *Originalitat*. — L'opinió pública teològica del segle XIII era contrària al privilegi de la Immaculada. Dins el text que hem reportat, Llull s'objecta les dues greus dificultats que imposaven la negativa als teòlegs. I contra tals arguments ell dóna les respectives solucions. Però és encara interessant de veure com la consciència de novetat es troba clarament expressada tant a la fi com al principi del llibre, i inclou consegüentment la seva tesi immaculista.

L'ermità que discuteix amb Ramon, ve presentat com un home que havia estudiat molt de temps la teologia a París. Ramon vol millorar-li els coneixements que havia après:

«Contingit eumque sic venire ad quandam arborem sub cuius umbra quandam haeremitam sedentem reperit, et legentem in quodam libro, quem cum Raymundus humiliter salutasset, resedit iuxta eum quaerens ab ipso quis esset? et de quo erat liber in quo legebat. Responditque ei dicens quod ipse erat haeremita et quod ipse diu Parisius studuerat...».⁶¹

Tal com feia molt habitualment, Ramon Llull sotmet completament totes les afirmacions d'aquest llibre a l'autoritat de l'Església. Vol dir que tenia consciència de no repetir veritats tradicionals:

«Illa quae in hoc libro dicere propono, volo quod sic intelligant in omnibus salva veritate, reverentia et honore ecclesiae romanae sacrosanctae. Cuius correctioni haec et omnia alia mea dicta submitto».⁶²

⁶⁰ Li dóna la primacia absoluta en el Regne d'Aragó (o. c., 443) que vol dir la primacia d'arreu, li dóna la primacia en la universitat de París (o. c., 450), o almenys a París. «Laissons donc au Bx Raymond Lulle, sa glorie authentique, qui n'est pas petite», ib. 451. Malgrat això li refusa el títol ple de «immaculista» i el deixa simplement com a «antimaculista» (o. c., 81, 333, 111). Amb tot, el fa un escriptor «hors cadre» (o. c., 81), i fent la «figure de novateur» (ib. 196). D'altra banda, sense majors referències, no veiem pas clara l'autenticitat del text — un xic oratori — que ha copiat de Guix en les pp. 98-99.

⁶¹ *Quaestiones disputabiles...*, f. 2.

⁶² ib.

Acabada la discussió apareix més brilladora la novetat de doctrina, la manera d'ensenyar que és distinta de la dels professors «moderns», i que les opinions antigues, si no són vertaderes, no s'han pas de preferir ni de lloar:

«Finivit Raymundus verba laudando deum, postmodum dixit Heremita: si de iis quae dixerat erat contentus. Ait Heremita: Raymunde, plura bona et nova quae nunquam audiveram mihi dixisti, sed quia alium modum habes extraneum quem habeant magistri moderni, et ego sum habituatus in scientia secundum eorum modum, et in aliquibus opinionibus contra tuas sum nutritus, adhuc non bene habituavi nec assero tuas rationes, et ideo propono ipsas diligenter habitare et secundum modum tuum per quem ipsas mihi tradidisti, et principiis tuae artis recordari. /.../ Si videro quod verum dicas de quae sitis tuis rationibus volo consentire, quoniam habitus scientiae principalior est per existentiam quam per apparentiam, et antiqua opinio non vera non est amabilis neque laudabilis; verumtamen dico quod meum intellectum multum illuminasti per ea quae dixisti».⁶³

Ben lògicament totes aquestes afirmacions es poden aplicar a la doctrina de la Immaculada, continguda en el cos del llibre. Llull té clara consciència d'abandonar roderes llargament fressades, i de prendre una posició personal i original.⁶⁴

b) *Plantejament del problema.*—Ramon Llull es posa el problema amb tota netedat, anant el fons de la qüestió i emprant uns termes precisos:⁶⁵ «Utrum beata Virgo contraxerit peccatum originale?».⁶⁶

⁶³ ib. f. 75. En tractar de la posició maculista, diu: «ut aliqui asserunt».

⁶⁴ «Quemadmodum in re litteraria originalitas non consistit in creatione novi alphabeti, sed in dispositione litterarum et verborum, ita etiam in re dogmatica originalitas alicuius theologi dignoscitur in quantum elementis auctoritatis, rationis et pietatis iam notis, sui ingenii scintillam imprimere sciat», C. BALIC, *De regula mariologica Ioannis Duns Scoti*, Euntes Docte 9 (1956) 122.

⁶⁵ «Il pose exactement la question», BONNEFOY, o. c., 99. El mateix notàvem en el text tret de l'*Arbre de Sciència*.

⁶⁶ *Quaestiones disputabiles...*, f. 53. Així no existeix doncs la primacia de Scot en plantejar el primer, d'una manera justa, la qüestió de la Immaculada; cf. BALIC, *Joannes Duns Scotus et...*, Antonianum 30 (1955) 433; A. POMPEI, OFMConv., *Sermo-nes duos Parisienses saec. XIV de Conceptione...*, Miscellanea Franciscana 55 (1955)

No intervenen termes estranys. Un plantejament just il·lumina el camí de la recta solució.

c) *La resposta considerada subjectivament.*—De la simple lectura del text apareix ben clar que la intenció de Ramon Llull és donar una resposta completament positiva al problema. No sols admet la possibilitat de què es dongui per a Maria una excepció en les lleis del pecat i de la redempció universals, no sols assenyala les conveniències que aconsellarien aquesta excepció, sinó que arriba a tenir-ho quasi com un fet ja esdevingut. D'acord amb la ideologia llulliana, fins sembla que la Immaculada Concepció vingui a imposar-se per les lleis de necessitat. Per a tenir lloc la Redempció era necessària l'Encarnació, per a donar-se l'Encarnació havia de preparar-se una mare digna, i no existiria una mare completament digna d'ésser Mare de Déu si Maria no fos Immaculada. Posades aquestes premisses, i com que a posteriori hom constata que l'Encarnació i la Redempció s'han donat en aquest món, d'aquelles connexions resultaria que la Immaculada s'ha realitzat.

La convicció subjectiva i personal en Ramon Llull no pot posar-se pas en dubte. Les seves afirmacions són clares i decidides.⁶⁷ Cal examinar, però, si la seguretat personal responia a consistència objectiva.

d) *La resposta considerada en ella mateixa.*—N'alterem l'ordre per tal de poder seguir la lògica del cèlebre *potuit, deuit, fecit*. Desfent les greus objeccions que s'oposaven a la Immaculada, Ramon Llull mostra la interna possibilitat d'aquest privilegi. D'altra banda existeixen bones raons, o exigències, que farien granment recomanable el privilegi. El següent pas està en examinar si la Immaculada s'ha donat com un fet real i històric.

1. *Universalitat del pecat original.*

D i f i c u l t a t : Tot el gènere humà va ser corromput pel pecat⁶⁸ original, i per això Maria l'havia de contreure, doncs formava part del gènere humà i fou engendrada abans de l'obra de la Redempció.

483; ROSCHINI, *Questioni su Scoto...*, Eph. Mariol. 7 (1957) 408; ARCANGELO DA ROC, *Il Dottore...*, 105-106; J. GOICOECHEA, OFM., *Proceso histórico del dogma de la Inmaculada Concepción*, Verdad y Vida 5 (1947) 164.

⁶⁷ «En résumé, Raymond Lulle... a été plus affirmatif que ne le sera Duns Scot...», BONNEFOY, o. c., 102.

⁶⁸ «Lo peccat d'Adam és general», cf. *Libre de Contemplació*, ORL V, 132-141.

Solució: Cal distingir l'ordre d'execució de l'ordre d'intenció. En l'ordre d'intenció hi ha el fi, en l'ordre d'execució ve la realització del mateix fi. Fi és allò primer en l'ordre d'intenció, i el darrer que s'obté en l'ordre d'execució. D'aquesta manera, la dificultat que venia posada en un pla simplement existencial, humà, ve enfocada per Llull des del pla metafísic i diví. I indiscutiblement profund.

El fi respecte a la realitat es troba en relació de potència a acte. El fi necessita un agent, una causa eficient, que el transformi en acte. Aquesta llei es dona sempre, i ho veiem concretament en el cas de la construcció d'una casa per a viure-hi. Habitar-hi és el fi primer, però es troba en potència fins a tant que algú no treballi i edifiqui, i deixi el lloc apte per a la vida. La primacia del fi, i el fet de trobar-se en potència, permet que l'agent pugui triar els mitjans que han de servir-li per a realitzar el seu projecte.

El mateix procediment hom he d'aplicar en l'obra de la Redempció dels homes. I encara molt millor, doncs l'obrer té simplement una potència finita, mentre que Déu té la potència infinita. Segons la llei ordinària, Maria com a membre de la humanitat hagués contret el pecat original. El pecat original només podia esborrar-se mitjançant l'obra redemptora de Jesucrist. Restant en el pla d'execució, com que històricament Maria fou engendrada amb anterioritat a l'obra de la Redempció, hagués contret el pecat, tal com afirmava la objecció.

Però el Fill de Déu va concebre i voler la redempció, en va tenir el projecte abans de realitzar-la. I com que el fi o projecte és allò primer, i d'acord amb ell es van triant els mitjans, així el Fill de Déu, que coneixia el fi de la redempció, podia preparar els mitjans que li semblessin per a portar-la a terme. La tria del mitjans és absoluta, no està subordinada a res, i pot començar des del mateix inici, des del primer element. Cal remarcar el detall d'ésser «in principio conceptionis», des del primer instant. Seria ben ridícul que un pobre obrer pogués preparar els materials per a construir la casa amb tota llibertat, i des de les coses més elementals, mentre que Déu, per a realitzar la seva Redempció es trobés coaccionat per quelcom que li impedís procedir amb completa llibertat des del primer moment. Així Déu podia preparar convenientment Maria des del primer instant.

Al costat del Crist i de la seva obra, Déu sempre hi havia vist Maria. En Ella començava l'obra redemptora, posat que en Ella

prendria carn el mateix Déu que seria el Redemptor. Però Déu no podia prendre carn en una persona indigna. Només que Maria hagués tingut tacat el seu ésser un instant pel pecat original, no hagués estat una digna Mare de Déu. La persona uneix des del punt de vista existencial tota la durada del seu ésser; tothom té un principi, un període mitjà i un acabament.⁶⁹ Les tres parts integren perpetuament cada home. I un principi tacat fa que per sempre més la persona sigui parcialment tacada.

Tothom admetia que Maria havia estat santificada abans del moment de l'Encarnació, fos en la vinguda de l'àngel anunciador, fos dins l'úter de la seva mare. En aquestes hipòtesis Maria hagués estat santa en el seu període mitjà, i en el seu acabament, però el seu inici —ella inicialment, per tant— sempre s'hagués vist tacat pel pecat.

Pertanyent al gènere humà, Maria podia únicament ser salvada «in principio conceptionis» a partir de l'ordre d'intenció, considerant-la *prevista, predestinada* en el pla de Déu, com a part inicial i necessària de la Redempció. La llei universal del pecat només podia ser salvada en algun cas mitjançant una *preservació* anterior, feta en vistes de l'obra que havia de venir. En realitat la Redempció era encara un projecte, però el Fill i l'Esperit Sant amb el seu poder infinit havien *predestinat* santificar Maria des de l'inici del seu ésser existencial. En l'ordre d'execució Maria seria redimida sense Redemptor, però en realitat Déu veia la santificació de Maria com un efecte provinent de Jesucrist.

A la dificultat que oposava: Maria va ser concebuda abans de la Redempció, Llull respon: en el temps, concedeixo; en el pla de Déu,

⁶⁹ Aquests són els tres angles d'un dels cèlebres triangles de Ramon Llull, i es pot veure reproduït, per exemple, a CARRERAS I ARTAU, o. c., 368-369, 3.º; 426-427, 2.º; AVINYÓ, *Art breu*, 26-27. El que entén per cada nom d'aquest triangle, Ramon Llull ho escriu una vegada d'aquesta manera: «*Principium* est qualitas que ante se principium nullum habet, nam si haberet idem aliud principium esset ante ipsum et sic successive et infinite quod est impossibile. et propter hoc principium in consilio debet nosci per hoc quod ille qui consilium elargitur particularia ordinet principia de quibus sit compositum consilium ad honorem et decus. A qui vero principium est predicatum universale. *Medium* est principium inchoatum de principio et de fine, quem vero finem appellat homo causam finalem et medium est subjectum in quo et quo transit ad finem, qui vero requies prenotatur et tale medium in consilio debet esse. *Finis* est principium in quo requiem efficiens forma et materia habent et propter hoc talis finis qui est causa finalis in consilio esse debet ideo ut consilium sit perfectum et completum», *Ars Consilii* (ed. J. Rius) *Estudis Franciscans* 46 (1934) 428-429.

nego. Hi havia la predestinació. O altrament: l'únic mitjà per a no tenir pecat és la Redempció, i Maria no la tenia. No la tenia, certament, en el temps, però la podia tenir en els plans predestinadors de Déu.

Llull admet la llei del pecat original com a universal. Dins la llei creu trobar-hi inclosa Maria, i per tant sembla ser partidari net de l'anomenat «debitam peccati». Però salva a Maria d'incórrer efectivament sota les exigències d'aqueixa llei mitjançant una previsió de la Redempció de Jesucrist vista en el pla predestinador de Déu.

Creiem, par tant, que Ramon Llull es desfà airosament de la greu dificultat que li havia estat proposada.

2. *Universalitat de la Redempció.*

D i f i c u l t a t : Si Maria fos Immaculada no necessitaria la Redempció del seu Fill, i així ni la Redempció seria plenament universal, ni tota la humanitat seria plenament redimida.

S o l u c i ó : Per tal de no fer inferior Maria a sant Joan Baptista, molts autors admetien que la Verge havia estat santificada en l'úter de la seva mare d'una manera semblant a la del Precursor. Partint d'ací Llull construeix un argument *ad hominem*,⁷⁰ i estreny la lògica. Els qui afirmen la santificació de Maria en el ventre de la seva mare tenen a resoldre la mateixa dificultat que els qui afirmen la santificació de Maria en el primer instant del seu ésser. En realitat, ni en un cas ni en l'altre existia encara la Redempció, i en ambdues hipòtesis calia una santificació prèvia. Ara bé, aquesta santificació anticipada als mèrits de Jesucrist, l'Esperit Sant tan la podia realitzar en un temps com en un altre, posat que fos quin fos aquest temps sempre es tractaria d'anticipar la Redempció. Llull troba una completa paritat —respecte a la necessitat de Redempció— entre els dos casos, i mostra com no hi ha pas major dificultat en acceptar la santificació en el primer instant com en acceptar-la en un moment posterior de l'evolució de la persona de Maria. Sempre Maria seria santificada en previsió de la Redempció, i sempre el Redemptor seguiria essent universal. Admetent tothom que en Maria calia una acció especial i excepcional de Déu, Llull fa remarcar que no té sentit distingir uns

⁷⁰ No considerem pas justa, per això, la interpretació que en dona Guix, *La Immaculada y la Corona de...*, Miscelanea Comillas 22 (1954) 208.

temps com a millors que altres, i acaba dient que en realitat els il·lògics són els adversaris, mentre que la posició més lògica és la seva.

* * *

Desfent aquestes dues greus dificultats –en realitat són aspectes d'una mateixa– queda obert el camí per a provar la Immaculada. Tothom admetia que Déu, com a omnipotent, tenia potència *absoluta* per a crear Maria Immaculada, però no tothom concedia a Déu la potència *ordinata*. Llull mostra com no hi ha cap dificultat per a admetre –dins la potència *ordinata* i seguint l'ordre normal de la Redempció– la Concepció Immaculada de Maria. Així, creiem, ell ha demostrat satisfactòriament el *potuit*. Passem ara al *decurit*.

* * *

a) *Exigències de l'Encarnació.*

Déu i el pecat no poden concordar en un mateix subjecte. Per això Déu no hagués pogut prendre carn en Maria si ella no hagués estat ben disposada per una absència total de tota mena de pecat.⁷¹ Ara bé, encara que Maria hagués estat santificada en algun moment de la seva existència, si hagués tingut el pecat original sempre hagués presentat l'inici del seu ésser tacat, i llavors tota la seva totalitat –el principi, terme mitjà i acabament dels quals ja hem parlat– no seria pas digna de rebre Déu, puix que en Ella concordarien els inconciliables extrems de Déu i el pecat.

Indiscutible que Maria seria més «disposita» si tenia també el seu principi completament sant, i d'ací se'n dedueix un argument de conveniència. Possiblement no es tracta d'un argument de necessitat, a menys que s'acceptés com un principi demostrat l'exigència de totalitat a través del principi, període mitjà i acabament.

⁷¹ BONNEFOY, o. c., 99, comenta així aquest argument: «L'absence de toute précision sur le caractère de cette impossibilité nuit à la force de l'argumentation: *qui nimis probat...* Les maculistes acheminaient la future Mère du Christ à une sainteté qu'ils estimaient proportionnée à son rôle éminent, à l'aide de plusieurs purifications successives. On ne peut pas dire que ce plan soit absolument impossible. Tous les ascendants du Christ ne furent pas de saints». En canvi, creiem que, en la ment de Llull, la contradictorietat entre Déu i pecat és una llei absoluta; i Maria és considerada, no solament en l'acte de l'Encarnació, sinó com la mateixa persona única d'ençà que començà a existir. Guix a. c., 205, entén «corrupta» com si ho fos la *carn*; en canvi, Llull es refereix amb tota claretat a la corrupció *moral*.

b) *Correspondència entre Déu i Maria.*

Es sabut que, segons Ramon Llull, l'Encarnació era l'obra màxima que Déu podia realitzar.⁷² En ella va obrar amb la força de totes les «dignitats» divines, i Jesucrist era la criatura més excel·lent que Déu mai hagués pogut produir. Si Déu, com a agent, va obrar amb la màxima esplendidesa en el misteri de l'Encarnació, no es pot negar la conveniència que Maria, el subjecte en el qual es realitzava el misteri, presentés la major bellesa i dignitat que podria tenir una pura criatura. Es incongruent que Déu realitzi la seva obra màxima, el seu «capolavoro», mentre que la criatura s'hi presentés amb una mitjanja. Calia que existís una proporció, i així com Déu manifestava tota la seva potestat, així la criatura debia presentar la més alta perfecció que mai pogués aconseguir. Cal concloure, doncs, que Maria no va contreure el pecat original.

I això per la raó de totalitat: Només que Maria tingués el seu inici maculat pel pecat, ella ja no seria totalment Santa, i una persona no totalment santa mai podria ser la summa i perfectíssima criatura que era necessària per a rebre la més alta manifestació del poder de Déu, l'Encarnació. Déu havia de venir en un ésser absolutament sant; ningú podia ser-ho amb el pecat original; per tant Maria va ser Immaculada.

c) *Paralelisme.*

De la teologia corrent Llull treu un símil, a través del qual vol mostrar com no seria pas la primera a existir, l'extraordinària excepció que ell propugna per a Maria. Així com Jesucrist assumí la natura humana sense que per això assumís un home personalment individuat, així Maria podria haver rebut dels seus pares la naturalesa humana sense que n'hagués de rebre necessàriament el pecat, ans al contrari santificada aquella natura per l'Esperit Sant. El que en cada home era la persona, per a Jesucrist era Déu; així el que en cada home era pecat, en Maria podia ésser santedat.

⁷² «...el mayor y mejor fin que pudo Dios proponerse al crear el mundo, y como Su obra suma y más noble...», L. EDO GARAY, *La finalidad de la Encarnación según el B. R. Lulio*, Rev. Esp. de Teol., 2 (1942) 224, especialment una volta realitzada l'evolució doctrinal assenyalada pel mateix autor en l'article.

Remarca una vegada més que el privilegi es concedia en consideració a la futura Encarnació, de la qual n'esdevenia una *derivació anticipada*, talment com l'aurora és l'anticipada derivació del sol.⁷³

d) *L'amor.*

Pecat és privació d'amor. L'amor de Déu fou qui escollí Maria com a Mare seva, i aquest motiu inspirà innegablement tots els privilegis seus. Tractant-se de l'amor de Déu l'argument és definitiu, i l'amor de Maria seria més sencer quan no existís cap mena d'ombra que el pogués obstaculitzar. La Concepció Immaculada indicaria un major amor de part de Déu, i causaria una estimació més plena i reconeguda de part de qui li faria de Mare. Jesucrist tindria per necessitat la seva concepció immaculada, i si Maria també la tenia tindrien un punt més de concordança i de similitud; es correspondrien millor mútuament.

e) *Necessitat de començar.*

Tenim per ben original aquest darrer argument.⁷⁴ Llull estableix com un cercle tancat, i que no sembla tenir cap altra sortida sinó l'acceptació de la Immaculada com un fet realitzat. Suposa cert i indiscutible que en el pla històric s'ha donat la Redempció. Si la Redempció s'ha donat vol dir que va començar, i que per tant Déu s'ha fet home. Déu s'havia de fer home per l'Encarnació, però no es realitzaria l'Encarnació sense una Mare convenientment disposada. Una dona ajustada a rebre Déu devia excloure del seu ésser tota mena de pecat, posat que és incompatible amb Déu. Però aquesta dona, Maria, no exclouria íntegrament el pecat de tot el seu ésser existencial si no fos concebuda Immaculada. Si Maria no fos de sempre sense pecat, Déu mai s'hagués pogut encarnar. Si Déu no s'encarnava no podia mai començar la Redempció. Però és fet cert que la Redempció ha començat i ha finit, per tant no resta cap altra porta de fugida sinó afirmar que Maria ha estat Immaculada.

⁷³ En aquest argument alguns comentaristes s'han fixat exclusivament en la paraula «semen», mentre que nosaltres n'hem prescindit. Esperem tractar particularment d'aquest terme més endavant.

⁷⁴ BONNEFOY, o. c., 100, en canvi, el considera una simple repetició de «le parallélisme bien connu entre Eve et Marie». El paral·lelisme hi és, però el fonament que Llull cerca per a establir-lo mereix un xic d'atenció.

En tot aquest montatge Llull hi fica un primer principi, i a hom per associació d'idees, li ve suggerida aquella recerca del primer principi de certesa. La Redempció exigia un Redemptor; el Redemptor exigia una Mare; cap Mare seria digne d'ésser-ho si abans no era netejada de tot pecat completament «simpliciter et continue, de principio usque ad finem». Però una tal purificació només podia venir del Redemptor que Ella engendraria. Un cercle tancat, un impossible.

Però Llull s'aferra al principi cert i positiu: *la Redempció ha començat*. Llavors –sense volta de fulla– ha existit una Mare Immaculada.

La Redempció consistia en restaurar la innocència primitiva, tal com havia existit en Adam i Eva. Per a rectificar tot el desviament de la humanitat no es podia partir d'un punt tort. Per a retornar el que s'havia perdut, en primer lloc s'havia de posseir, puix que ningú no pot donar el que no té. I l'obra de la Redempció, segons Llull i per exigències de l'Encarnació, comença en Nostra Dona. Si Ella no tenia la innocència, mal podria cooperar, col·laborar a donar-nos-la a nosaltres.

* * *

Encara que no s'hi limitin d'una manera estricta, els cinc arguments que Llull presenta demostren la conveniència de la Immaculada, el *decurt*, posat que cap obstacle greu pot impedir aquest misteri.

Però inclosos en aquesta part, hi trobem alguns elements que volem posar un xic en relleu, o sigui els que demostren la convicció de Llull –salvada sempre l'autoritat de l'Església, tal com ell mateix escriu en el pròleg– que la Immaculada no era sols una hipòtesi, sinó que ell ho tenia com una realitat històrica; que Déu, podent i convenint, ho va fer, *fecit*.

* * *

Noti's, en primer lloc, la forma verbal –un pretèrit– en què ve plantejada la qüestió: «Utrum beata Virgo contraxerit peccatum originale». La resposta té sempre el mateix to realista,⁷⁵ decidit, però

⁷⁵ «...inaniter quis quaereret inter immaculatistas saltem «unum» qui Immaculatam conceptionem Virginis certitudinaliter asseveraverit», POMPEI, *Sermones...*, 532. Sense prevenir el judici de l'Església, i prèviament subjectant-se a les seves decisions, Llull s'expressa amb tota netedat i fins amb personal convicció.

en algunes expressions apareix amb esplèndida claredat: «concluditur ergo quod beata virgo non contraxerit peccatum originale», «virgo non assumpsit peccatum a suis parentibus, sed sanctificationem a Spiritu Sancto». Igualment dels arguments: Si Maria no hagués estat digna d'allotjar el misteri de l'Encarnació, el Fill no s'hagués encarnat. Però és un fet que el Fill s'encarnà, per tant Maria fou Immaculada.—La Redempció mai no hagués pogut començar si Maria no hagués presentat una innocència absoluta. Però és un fet que la Redempció s'ha realitzat, per tant Maria va mantenir una innocència íntegra.

* * *

En resum considerem el valor de l'argumentació llulliana plenament positiu. En primer lloc cal lloar la manera de salvar els greus esculls del pecat i de la redempció universals, que havien estat obstacles insuperables per als doctors escolàstics de major anomenada. Té l'encert de mostrar com Jesucrist segueix essent el Redemptor universal encara que Maria sigui Immaculada; i que el pecat és universal i tots els homes són redimits malgrat Maria sigui sempre Immaculada.⁷⁶

Salvades les dificultats substancials, Llull presenta arguments de conveniència, colorats de llullisme en algun punt, però arguments justos, innegablement originals, i eficaços. Que els seus arguments siguin incontestables o irrefutables és un punt que proposem examinar separadament més avall.

Potser haurà sorprès la forma lliure que hem pres en fer l'exègesi dels arguments de Llull. Ens hem fixat en la ideologia més que en les paraules concretes. I això ha estat degut a la impressió que tenim, segons la qual es llegiria de pressa, com rellicant-hi, les paraules de Llull, sense potser cercar ni esperar trobar profunditat i encert. L'explicació donada dels seus arguments, tan personal, encara que suscités alguna disconformitat, podria esdevenir així una invitació a examinar amb tota detenció el pensament de Llull.

⁷⁶ «non conosciamo semplicemente nessun autore che abbia chiaramente posto e sciolto, prima di Scoto, la gravissima obiezione desunta dalla incompatibilità della immunità di Maria dal peccato colla universalità della redenzione di Cristo», BALIC, *Il reale contributo...*, Antonianum 29 (1954) 478.

10. — Càrrecs presentats contra l'argumentació llulliana.

No tenim per immillorable la doctrina de Ramon Llull sobre la Immaculada, i el detall no produirà pas massa estranyesa a qui consideri que ha estat el primer a reaccionar contra una doctrina tradicional. Però tot i no tenir-la per immillorable creiem que algunes observacions que se li han fet i algunes deficiències que se li han trobat no són del tot justes. Per això voldriem examinar-les ací.

a) *Sense valor.* — Seria palesament injust atribuir caràcter definitiu a afirmacions fetes incidentalment, al marge i dins l'ambient de polèmica, la qual se centrava en un altre subjecte. Però el cas és que l'aportació immaculista de Ramon Llull s'ha considerat d'un valor només *subjectiu*⁷⁷ i la seva causa com si ben just o ni ben just presentés alguna versemblança de veritat.⁷⁸ La polèmica consisteix en desfer les raons de l'adversari, però rebatre un adversari i vèncer la polèmica no s'identifica necessàriament amb la justa perfilació de la veritat.

b) *No és scotista.* — També dins la polèmica s'ha dit que les afirmacions de Ramon Llull no tenen cap relació amb la doctrina de Scot,⁷⁹ però prescindint de la controvèrsia es podria arribar a entendre que si els arguments no coincideixen amb els de Scot no són bons. En realitat cal admetre la possibilitat que Ramon Llull descobrís demostracions vàlides de la Immaculada, encara que fossin llullianes i res més.

c) *Redempció i Immaculada.* — Insignificants són les dues anteriors deficiències, comparades amb aquesta de la funció redemptora, i la següent sobre el subjecte de santificació. Aqueixes dues apunten verament al moll de la Immaculada; de la seva solució depèn el mèrit

⁷⁷ Cf. B. KOROSAK, OFM., *Doctrina de Immaculata BV Mariae Conceptione* (Roma, 1958) 12. Encara que la censura no s'adreça a Llull, de retop l'afecta.

⁷⁸ Cal repetir l'observació de la nota precedent, però BALIC, *Joannes Duns Scotus...*, *Antonianum* 30 (1955) 454 i 465, qualifica la causa de Llull dintre «B) *Causae quae vix ac ne vix quidem speciem veritatis praebent*».

⁷⁹ «haec omniaque alia nullum habent nexum cum praecisa doctrina Duns Scoti de...», BALIC, *De significatione...*, *Virgo Immaculata* VII/I, 54-55. La veritat de l'aclarament justificaria Scot, però en cap cas justifica Ramon Llull.

que justament correspongui a Ramon Llull, i per això voldríem examinar-les amb equilibri.

Llull resol el problema de la Redempció de Maria? El mèrit de donar solució al conflicte gravíssim provinent de la universalitat de la Redempció, és atribuït a Duns Scot pels seus defensors.⁸⁰ El prece-dí Llull?

S'ha afirmat que Llull no trobà el veritable desllorigador del para-logisme del Redemptor universal,⁸¹ ans al contrari, acceptant la teo-ria de la infecció de la carn, degué concloure lògicament a una puri-ficació més que a la preservació.⁸² Per això recauria a Scot l'encert de clarificar l'enigma.⁸³ D'altra banda es diu que davant les dificul-tats provinents de la universalitat del pecat i de la Redempció, Llull recorreria a la seva doctrina de la predestinació eterna i al infinit po-der de Déu, sense recordar-se de la Passió ni de la Redempció.⁸⁴

Nosaltres dèiem més amunt que Ramon Llull solucionava les dues objeccions substancials de la universalitat del pecat i de la Redemp-ció. Reprenguem-ne l'examen:

1. Admet la llei del pecat universal.— Les dues objeccions de l'ermità s'apuntalen justament en la universalitat del pecat: «totum humanum genus corruptum fuit per originale pecca-

⁸⁰ «Scoto si accorse che non era trattando della possibilità da parte di Dio o col moltiplicare le ragioni de convenienza che si poteva sostenere al suo tempo la fede nell'Immacolata, mentre la realtà della redenzione universale di Cristo stava lì a distruggere qualunque ragione di convenienza», E. MAGRINI, OFM., *La posizione vera di G. D. Scoto nella storia del domma dell'Immacolata*, Studi Francescani 52 (1955) 15. Cf. el text de la nota 76.

⁸¹ «La réponse de Raymond Lulle au paralogisme du Rédempteur universel ne va pas plus loin que celle des semi-maculistes relatée par le Docteur Séraphique», BONNEFOY, o. c., 115.

⁸² /Llull i Ware/ «Non seulement, ils n'y ont pas réussi, mais ils ont succombé à la tentation en acceptant un *debitum peccati*, avec infection de la chair. Logiques avec eux-mêmes, ils ne parlent pas de préservation, mais de purification», ib. 116.

⁸³ «...indiscutable mérite /de Scot/... est d'avoir dépassé le semi-maculisme auquel s'étaient arrêtes les deux initiateurs: Raymond Lulle et Guillaume de Ware, et d'avoir rétorqué le paralogisme du Rédempteur universel», ib. 182, cf. 162.

⁸⁴ «But when discussing the difficulty of the universality of original sin... and the difficulty arising from the universality of redemption..., Raymond applies his theory of predestination from all eternity and recurs to «the infinity power» of the Son of God or of the Holy Spirit, making no mention of either the Passion or the Redemption», BALIC, *The Mediaeval Controversy...*, 201.

tum», «totum genus corruptum per peccatum». En resoldre-les, Llull admet enterament la validesa del principi.

2. La Redempció és universal. — L'ermità objecta que si Maria fos Immaculada, no necessitaria per a res de la Redempció del seu Fill, i que per tant aquesta Redempció no seria *simpliciter* total, ans només total *secundum quid*. Llull respon que la Redempció és *simpliciter* universal, i que l'única diferència estaria en ser salvadora en un temps anterior.

3. El pecat sols es treu per la Redempció. — Suposa l'ermità que Maria havia de contreure el pecat original pel simple fet que havia estat concebuda abans de l'obra de la Redempció. Llull concedeix ímplicitament que únicament la Redempció seria capaç d'esborrar el pecat quan diu que, si bé la Redempció va ser posterior com a fet, en canvi com a idea va ser anterior i influïble, «finis recreationis ante fuit conceptus quam fuit recreatio».

4. Maria subjecta a la llei. — Com a membre de la humanitat, Maria per via ordinària hagués contret el pecat, «cum sit de humano genere concepta», «postquam est a primis parentibus».

5. Maria no incorre la llei. — Aquesta és justament la tesi que defensa Ramon Llull. Maria no ha estat creada dins un ordre i segons uns procediments diversos dels altres homes, de manera que es trobés al marge de la llei del pecat original. Ordinàriament la incorreria, i sols per excepció se'n deslliura.

6. Causa de l'excepció. — *Eficientment* Maria és deslliurada del pecat i santificada per obra de l'Esperit Sant o del Fill; per Déu, en un mot: «Filius Dei qui ipsum finem concepit et voluit, sic et multo melius preparavit», «Filius Dei sive Spiritus Sanctus», «Spiritus Sanctus ita magnam habet potestatem in uno tempore sicut in alio». En l'època de la concepció de Maria, Jesucrist com a Verb encarnat era només un projecte, no tenia encara l'existència concreta. Déu era «encara» *simple* Trinitat.

Els mèrits del Crist Redemptor no existien realment quan Maria fou concebuda, i per això no podien físicament causar la seva santificació. Jesucrist i la Redempció eren només projectes. Tota causa ha d'existir abans de causar, i com que en el temps de la concepció de Maria la Redempció sols existia intencionalment, si bé com a real intenció, sols la seva previsió podia ésser causa de la Immaculada. La

Redempció no podia exercir cap causalitat física en Maria, sols es podia prendre en consideració la Redempció com a fi.

La Immaculada havia estat realitzada en vistes a la Redempció real, i era ja un efecte de la Redempció intencional. Com a causa final, la Redempció intencional causa la Redempció real i alhora és causa de tots els mitjans i instruments que la portaran a terme. La Immaculada així, com a instrument de la Redempció real, és causada per la intencional. Conjuntament la Immaculada esdevé un efecte de la Redempció intencional i una causa instrumental de la real.

Magrat la llei del pecat, la Immaculada fou possible perquè existia en Déu la Redempció intencional, i és mercès a la Immaculada que la Redempció ha estat possible, puix que permetia l'Encarnació del Verb.

En consideració de la Redempció intencional, quan era només potència, la gràcia de Déu fa realment Immaculada Maria. I la real Immaculada és precisa per tal que la Redempció passi a acte.

Maria és doncs santificada en previsió de la Redempció del Crist, i per una especial acció de l'Esperit Sant. Aquesta Redempció esdevé causa de la santificació de Maria, però no sembla eficientment o instrumentalment ans només d'una manera final. Ella hagués contret el pecat sense que s'interceptés la visió final de la Redempció.

Davant dels que concebien la Redempció únicament en el pla existencial, Llull eixampla l'horitzó i mostra tot l'altre món de la predestinació divina. El que no tenia solució en el pla humà, mundà, en troba una d'original en el pla transcendent. Crist Redemptor evita l'execució de la llei del pecat original en Maria, no per l'aplicació anticipada del mèrits derivants de la Passió⁸⁵ que en aquell moment no existien, sinó per obra de Déu que tenia l'objectiu de preparar l'obra de la Redempció. Es en realitat el Crist qui salva Maria, Ell n'és la causa, i per això resta sempre Redemptor universal del pecat universal. Salvada pel Crist Redemptor, però no salvada pels mèrits derivants de la seva Passió.⁸⁶

⁸⁵ Guix, a. c., 208, ho interpreta així, probablement per influències scotistes o en tot cas alienes a Llull: «Enseña también muy claramente que esta inmunidad original se debe a una gracia especial de Dios... y que la causa meritoria fué la Redención de Cristo o, mejor dicho, la previsión de los méritos del Verbo encarnado. — ...y al fijar su causa meritoria en los méritos futuros de Cristo...».

⁸⁶ En aquesta concepció s'empelta naturalment i encaixa ajustadament la singular i persistent doctrina de Ramon Llull sobre la Corredempció. Creuríem que en

Acceptant les veritats del pecat i de la Redempció universal, Llull trampeja les dificultats que plantejaven a la doctrina de la Immaculada, i donant una particular mena de causalitat al Crist Redemptor, aconsegueix que Ell sigui el Salvador de tothom, i alhora concedeix la llei del pecat original. La solució és enginyosa, i certament no és la més corrent avui dia. No creiem pas que s'oposi al dogma, ans s'acorda possiblement amb els documents eclesiàstics. Si la nostra interpretació és justa, es tractaria d'una solució plausible, sense que sigui scotista.

No posaria a Maria fora i al marge de la llei natural del pecat,⁸⁷ ni seria la Immaculada un efecte de Déu com a Déu.⁸⁸ Maria fou extreta de la llei del pecat pel seu Fill, i Déu la preservà en consideració a Jesucrist Redemptor.

d) *Infecció de la carn*.—En aquest punt han insistit màximament els crítics de Ramon Llull, i és l'aspecte de la seva doctrina al qual han concedit major atenció.

Se l'inculpa d'haver admès la doctrina de la infecció de la carn com un efecte del pecat original,⁸⁹ i es lamenta que no l'hagi refusat en voler explicar la doctrina de la Immaculada.⁹⁰ El semen tacaria

establir aqueixa doctrina de la Immaculada ell tenia present la de la Corredempció, encara que només al·ludeixi «quando inceptit recreatio per esse beatae virginis Mariae et sui Filii». Cf. M. CALDENTEV, TOR., *La Corredención de la Virgen a la luz del Doctor Luminado...*, Estudios Marianos 3 (1944) 287 ss.

⁸⁷ Cf. A. M. CECCHIN, OSM., *Bulla «Ineffabilis Deus» et Eadmerus, Marianum* 7 (1944) 105-107.

⁸⁸ Cf. P. DE ALCÁNTARA, OFM., *Las primeras elaboraciones de los conceptos de redención preservativa y débito del pecado*, Estudios Marianos 16 (1955) 104.

⁸⁹ «Raymond Lulle admet le principe de l'*infectio carnis*», BONNEFOY, o. c., 100; [Llull i Ware] «acceptent le principe de l'*infectio carnis*, contraire au dogme», ib. 111; «Lull considera el pecado original... en cuanto afecta al cuerpo... y en cuanto afecta al alma», GUIX, a. c., 205; «...siguiendo a Raimundo Lulio, explica la transmisión del pecado por generación libidinosa y comunicación de carne infecta», ALCÁNTARA, a. c., 127; cf. BALIC, *De significatione...*, 54.

⁹⁰ «Malheureusement Raymond Lulle n'a pas répudié la théorie selon laquelle l'âme est souillée par son contact avec le corps. Il recourt donc à une purification préalable du semen... C'est tomber dans l'erreur de l'*infectio carnis* expressément condamnée par la bulle *Ineffabilis Deus*», BONNEFOY, *Duns Scot, défenseur de l'Immaculée Conception de Marie*, a Virgo Immaculata VII/I (Roma, 1957) 192; «au lieu de rejeter la théorie de l'*infectio carnis*...», BONNEFOY, *Le Ven. Jean...*, 100; «Loin de suivre la voie de Raymond, Duns Scot répudia franchement la théorie de l'*infectio carnis*», ib. 101, cf. 113, 444.

ordinàriament l'ànima en posar-s'hi en contacte,⁹¹ cosa que no hauria succeït en el cas de Maria doncs el seu hagués estat netejat.⁹² Alguns diuen que ni el primer fragment de carn del qual fou formada Maria no contingué pecat,⁹³ altres diuen que el pecat es trobà en l'inicial cos de Maria,⁹⁴ però que fou expel·lit abans de la infusió de la seva ànima i així Maria com a persona mai tingué el pecat i per tant mai Ella personalment no fou purificada.⁹⁵ Quan Llull parla de «santificació» s'ha d'entendre simplement «purificació».⁹⁶ S'admet que no tota la doctrina de Ramon Llull anava descarrilada,⁹⁷ però pel fet d'haver condescendit a les doctrines vigents⁹⁸ es troba un xic allunyat del dogma definit⁹⁹ i amb una explicació imperfecta de la Immaculada.¹⁰⁰

⁹¹ «aquella quedaria manchada por el contacto con el cuerpo», GUIX, 206.

⁹² *ib.*

⁹³ «La chair qu'elle reçut de ses parents ne fut pas une chair de péché», LE BACHELET, *Immaculée Conception*, DTC, 1063.

⁹⁴ «Santificar, pues, el semen del que fué formada María, significa, en boca de Llull, que Dios atendió a la formación de su cuerpo, preparándolo y disponiéndolo cuidadosamente para que, en el momento en que fuera infundida el alma racional, ésta lo encontrara limpio de gérmenes», GUIX, a. c., 206, cf. 208; «Mais au lieu de placer cette «santification» ou purification à l'instant où l'âme vient animer le corps, il la fait intervenir au début de l'évolution de l'embryon», BONNEFOY, o. c., 100; «préservation restreinte à l'âme», *ib.* 110.

⁹⁵ «Un Raymond Lulle fera figure de novateur et se croira immaculiste en soustrayant l'âme de la Vierge à la contamination, et donc à la «sanctification», synonyme, dans ce contexte doctrinal, de «purification», *ib.* 196. Caldria trobar un acord entre aquest text i el de la p. 101.

⁹⁶ [En Llull] «Sanctification» ne peut signifier que «purification» dans ce contexte», *ib.* 101; «la «sanctification», synonyme, dans ce contexte doctrinal, de «purification», *ib.* 196, cf. 111 i 100; cf. també GUIX, a. c., 206.

⁹⁷ «Sa doctrine /de Llull/, prise dans son ensemble, n'est pas aussi pure... Mais il est juste de remarquer que chez Raymond Lulle, cette théorie ne figure que dans la *Disputatio* écrite à Paris en 1298. En outre, il l'expose ou l'interprète de telle façon qu'au terme il n'en reste plus grand'chose...», «...il ne faut pas s'hypnotiser devant ces menues imperfections au point de perdre de vue les nombreux textes où Raymond Lulle s'exprime correctement», BONNEFOY, o. c., 444.

⁹⁸ «Cette concession aux doctrines qui régnaient alors à l'Université de Paris...», *ib.*

⁹⁹ «Le dogme de 1354 ne parlera pas de «purification», mais de «préservation», *ib.* 101.

¹⁰⁰ «Et par suite l'idée de «purification» se substitue à celle de «préservation», seule orthodoxe», *ib.* 111, cf. 101, 152.

1. Importància de la qüestió. — En estudiar la doctrina de Ramon Llull sobre la Immaculada, creiem francament que hom ha exagerat i desorbitat la veritable importància que el concepte de *semen* o infecció de la carn té en realitat. En primer lloc no ha estat just posar en relleu només aquelles textos que contenen aqueixes expressions, i oblidar-ne els que s'hi podrien contraposar de manera que el lector en tragués una impressió balançada.

Però sobretot cal fixar-se en el paper que s'ha donat a aquestes explicacions en la mateixa solució del problema de la Immaculada. En temps de Llull pot considerar-se comuna la idea que la carn corrompuda era portadora del pecat original, i a difondre aquesta interpretació el llibre de Pere Llombard hi tenia part de culpa. Potser aquesta concepció del pecat original va portar els escolàstics a tractar el problema de la Immaculada amb procediments i criteris més aviat físics. Procuraven distingir els distints estadis del procés generador, les evolucions de l'embrió, el temps de la infusió de l'ànima dins aquell organisme. No sabent-se desfer d'un plantejament decididament material i físic, procuraven que la infecció fos de la mínima durada possible, i així alguns posaven que Maria hauria tingut pecat el petit moment que triga a rebotre una fava llançada contra la pedra de mola.

Amb categories físiques de pesar i mesurar, el problema de la Immaculada no tenia eixida. Calia revisar el plantejament. D'acord amb tota la seva tendència intel·lectual, Llull es posa la qüestió en el pla dels principis, i en dóna una solució en el mateix nivell. I és justament en la regió absoluta dels principis que subsistien les veritables dificultats. Per això, la consideració del paper que el semen i la carn infectada puguin tenir en la concepció de Maria és ben bé marginal en la seva argumentació, i no té ben bé res de fonamental.

La solució que Llull proposa és aplicable a totes les hipòtesis de propagació del pecat original, i tan bé va a la teoria de la carn infectada com a la que no vulgui saber res de corrupció de semen. En aquest punt s'agermanen Duns Scot i Ramon Llull, ambdós van a l'arrel de les dificultats i ben poca importància donen a les contemporànies doctrines implicades en la materialitat. Concretament Scot però indica com, àdhuc en la hipòtesi ordinària, la Immaculada tal com ell l'ha explicada no seria impossible: «Et si infectio carnis fuit ibi in primo instanti, non fuit necessaria causa infectionis animae...», «illa infectio in carne non est necessaria causa originalis

peccati...: ergo non obstante quod caro sic seminata possit esse causa originalis peccati, non tamen est necessaria causa».¹⁰¹ Encara que a les seves solucions vinguin a oposar-se les doctrines tradicionals com a objecció, responen que aquest pla l'han superat i transcendit.

Per això, no seria pas impossible que els qui solucionessin en el camp de principis les fonamentals dificultats a la Immaculada, tinguessin en l'explicació concreta del sistema de propagació del pecat original una teoria errada. Una cosa no treu ni implica l'altra. Interpretar amb exactitud la natura i la transmissió del pecat d'origen és un afer teològic interessant i un mèrit de qui ho realitzi, però sempre aliè i independent de la solució al problema de la Immaculada, tal com era plantejat i en les seves dificultats substancials.

Per això és que la Immaculada segons Llull –i segons Scot– es podria donar igualment encara que fos un dogma la propagació del pecat original mitjançant la infecció de la carn. La teoria de la transmissió del pecat no condiciona la solució de la Immaculada. Concedit –i no probat– que Llull hagués sostingut una doctrina menys justa sobre el pecat original, no aconseguim trobar com aquesta doctrina inutilitzaria i desvirtuaria els arguments ja establerts per a la Immaculada.

Essent l'argumentació llulliana de la Immaculada de caràcter absolut, els crítics han volgut trobar-la defectuosa examinant-la amb criteris físics i materials. Degut a això deiem que la importància que havien concedit a aquest aspecte era exagerada i desorbitada.

¹⁰¹ Vegin-se textos a C. BALIC, *Theologiae Marianae elementa* (Sibenici, 1933) 29-49. De les cites que posem a continuació, es dedueix que per a l'argumentació de Scot en favor de la Immaculada, té molt poca importància el procediment físic de propagació del pecat. La seva solució està en línia de principi, i el principi segueix essent vàlid en totes les situacions concretes. En la concepció que es fa del pecat original sembla inclinar-se a l'explicació de sant Anselm, preferible. Però afegeix que encara que no s'accepti aquesta explicació sinó la corrent, la validesa de l'argumentació en favor de la Immaculada resta igualment en peu, perquè la seva solució està per damunt de totes les explicacions concretes, i per tant la de la carn: «Aut dato quod sic contrahatur peccatum originale communiter – tamen illa infectio carnis manens... non est necessaria causa...», ib. 27-28; «Et si infectio carnis fuit... potuit caro mundare ante infusionem animae, ut in illo instanti non esset infecta», ib. 29; «Et dato quod in conceptione seminum fuisset creatio animae, non fuisset aliquod inconveniens gratiam tunc fuisse infusam animae, propter quam anima non contraxisset aliquam infectionem a carne...», ib. 42-43. Scot s'esforça a mostrar com la seva solució roman exactament vàlida, malgrat esgarriades determinacions o explicacions físiques, pel fet d'estar elaborada en el pla absolut dels principis.

2. *Al·lusions al semen*. — La poca importància que les al·lusions al semen tenen en l'argumentació llulliana, es dedueix del marginal lloc que els concedeix, essent possible eliminar del text les frases que hi diuen relació, sense que en pateixi gens la força de l'argumentació. Tres vegades apareix la paraula *semen*, sense que cap vegada el qualifiqui de corromput¹⁰² o infectat, i només en un argument *ad hominem* sembla incloure implícitament aquesta possibilitat. Dels tres textos que reproduïm a continuació, dos tenen la forma de comparació, cerquen una similitud, i l'altre és l'explanació d'una conclusió deduïda regularment, i estable en ella mateixa. Cap d'aquests textos, doncs, no pot condicionar la validesa de l'argumentació de Llull, ni la seva força depèn de l'acceptació d'una determinada doctrina del semen i propagació del pecat original.

Malgrat no anar al cas, procurem precisar la ment que tingués Ramon Llull sobre el semen, en l'argumentació per la Immaculada:

Text A: «Virgo non contraxit peccatum originale, immo sanctificata fuit scisso semine de quo fuit a suis parentibus».

Després de deduccions metafísiques Llull conclou que Maria no va contreure el pecat original. El seu argument acaba ací. Vol, però, concretitzar la seva conclusió i afegeix com a explicació: «immo sanctificata fuit scisso semine de quo fuit a suis parentibus». La seva intenció és establir que Maria no tingué pecat mai, i que fou santa des del primer instant. Ell concep, però, alguna relació entre el pecat i l'instrument de reproducció, que podríem establir dient que el semen fa de causa instrumental portadora del pecat. En aquest text no diu que fou santificat el semen, sinó que fou santificada Ella, i possiblement ha d'entendre's santificada *en causa*. Resta un xic difícil el sentit d'«immo»,¹⁰³ i el de «scisso» que s'ha traduït per *després*¹⁰⁴ i que podria indicar autònom i independent, si bé hom ha preferit ordinàriament deixar en llatí aquest mot.

Text B: «Sicut Deus hominem non assumpsit sed naturam humanam, sic semen de quo fuit beata Virgo non assumpsit peccatum a suis parentibus, sed sanctificationem a Spiritu Sancto».

¹⁰² GUIX, a. c., 205, comentant el primer argument, diu: «El Hijo de Dios... no podía tomar una carne corrompida». El text, en canvi, parla de corrupció moral, la qual prové del pecat, sigui actual sigui original.

¹⁰³ Cf. GUIX, ib. 207.

¹⁰⁴ ANDREU, *La Inmaculada...*, 183, tradueix: «una vez que se hubo desprendido».

En aquest text es vol establir una comparació. Així com en l'Encarnació del Verb, que es féu home sense assumir un home, va realitzar-se quelcom d'excepcional i fora de la normalitat, així no seria pas tan impossible una nova excepció que fes a Maria una descendent del gènere humà sense que en rebés la tara. La intenció de Llull és fer veure la possibilitat d'una excepció a la regla. El semen era l'instrument, el mitjà que portava la vida i el pecat d'un ser a un altre. En el cas especial de Maria hagués pogut realitzar la primera funció o casualitat sense portar a terme la segona. Pecat és una realitat adherida —separable o unible— a la natura humana, de la mateixa manera que ho és la santificació.

Text C: «Sicut beata Virgo in utero suae matris per Spiritum Sanctum fuit sanctificata et a peccato originali munda, ut aliqui asserunt, sic Spiritus Sanctus potuit sanctificare a peccato originale semen de quo beata Virgo fuit concepta, cum Spiritus Sanctus ita magnam habeat potestatem in uno tempore sicut in alio».

També aquest text està sota la forma de comparació, i és principalment una argumentació *ad hominem*, basada en la suposició dels adversaris. Cal advertir els dos verbs que empra: *sanctificare* i *mundare*. Deixant al marge la possible discussió de la forma del text, sembla que *mundare* vulgui indicar l'acció d'extreure el pecat una volta aquest ha estat contret. *Sanctificare* indicaria la infusió de la santedat, en el sentit de donar quelcom de positiu. En el text A no deia santificat el semen, sinó santificada *Maria*. Ací diu santificat el *semen*. Aquesta oposició verbal podria explicar-se, sigui entenen que el semen no podia tenir el pecat en el sentit estricte, o sigui que Llull vegés el pecat portat com a causa instrumental pel semen. En tots els casos, el semen com els pares, els avis i els avantpassats són coses anteriors i independents de la persona de Maria —semen *de quo*—. Sota aquest text hom nota, també, el salt, el canvi de punt de vista que Llull pren en tractar el problema de la Immaculada. Davant la necessitat física que els adversaris establien, segons la qual tota carn era contaminada, Llull mira des del pla de Déu, per a qui tant-se-val un temps com un altre, mentre els principis siguin salvats.

En resum: Llull sembla acceptar certa intervenció del semen en la difusió del pecat original. Però aquesta hipòtesi no és cap pern de la seva demostració de la Immaculada. Podríem dir que l'accepta com a hipòtesi de treball d'acord amb la qual es fa possible empro-

bar o concretitzar els principis generals que estableix. La seva Immaculada està resolta en Déu i en l'eternitat, i per això, encara que indiqui com aquesta Immaculada es podria entendre posada en el temps i en un lloc, Maria com a persona és la santa i la Immaculada. I segons els tres textos, fins el semen del qual fou concebuda pogué ésser lliure del pecat àdhuc des del primer moment en que s'independitzà dels pares.

Repetim, però, que la seva hipòtesi sobre la transmissió del pecat –fos quina fos– no condiciona ni afebleix la demostració de la Immaculada de Ramon Llull, com tampoc afebleix ni condiciona la de Duns Scot. Per això no compreníem que hom donés tanta importància a aquest aspecte, de manera que una volta hom ha cregut veure que Llull suposava la propagació del pecat mitjançant el semen, s'ha precipitat a afirmar que la Immaculada que defensava Ramon Llull era incompatible amb el dogma¹⁰⁵. Un problema és la propagació del pecat original i un altre és el de la Immaculada. I la Immaculada pot ésser solucionada segons uns principis, als quals hagin de sotmetre's qualsevulla sistemes de propagació possibles.

3. Integralitat de la Immaculada. – Si de l'examen dels tres textos en què es parla de *semen* no n'ha sortit cap obstacle que fes insuperable la Immaculada, ans bé s'estableix l'absència de tota taca en l'ésser de Maria, en aquest apartat voldríem assenyalar les expressions de Llull que s'oposen més directament a les acusacions que hom li ha llançat de no ésser autèntic immaculatista.

En la seva argumentació, Llull dóna tot el valor al procés ideològic, i deixa a segon rengle les determinacions fisiològiques. El seu sentit obvi és afirmar una Immaculada íntegra, des del principi del seu ésser, des del primer inici. Té expressions tallades amb tanta d'exactitud, –com «concluditur quod beata Vigo non contraxit peccatum originale», «concepta sine peccato»– que han esdevingut fórmules definitives.

Estableix que la innocència de Maria havia de ser tan completa com la d'Adam i Eva en el paradís, una innocència en tot el significat de la paraula: «in statu innocentiae simpliciter et continue, de principio usque ad finem». Si Ella i el seu Fill no haguessin posseït

¹⁰⁵ «acceptent le principe de l'*infectio carnis*, contraire au dogme», BONNEFOY, o. c., 111; «Le dogme de 1854 ne parlera pas de «purification», ib. 101.

íntegralment la innocència, mai hagués pogut començar la Redempció, la qual consistia justament en extreure els homes del pecat.

Quan a l'ésser de Maria hi aplica el triangle dels tres punts fonamentals, o sigui el principi, el mitjà i la fi, concep aquests tres extrems filosòficament. Tothom admetia que Maria en el seu terme mig –que culminaria en l'Encarnació– i en la seva fi –que seria la màxima santedat, l'Assumpció i la suprema glorificació al cel– havia estat fora sèrie. En posar el seu argument de conveniència, que exigiria la igualtat de magnificència divina en el seu primer angle, o sigui el principi, la seva deducció volia ser rigurosa i exigent, fins al veritable principi. Només pel fet de rebre el pecat original «*principium suum malum fuisset et vitiosum*», i trencaria el nivell d'alta perfecció en tota l'extensió de l'ésser de la Mare de Déu.

Compara la seva concepció a la concepció de Jesucrist. Incontrovertible la radical santedat de la concepció del Fill de Déu, i per tal que «*invicem relative se corresponderent*» amb la de Maria, aqueixa havia d'entendre's igualment com una santedat íntegra. Llull no troba cap dificultat –ni la repetida infecció– que faci impossible la perfecta correspondència entre ambdues concepcions immaculades. Si el Crist cap ombra, cap ombra en Maria.

És la teològica noció de pecat, i no les suposades corrupcions físiques, que fa incompatible en Maria l'Encarnació de Déu amb la més mínima sutzura de pecat:¹⁰⁶ «*Nisi beata Virgo disposita fuisset quod Filius Dei de ipsa carnem assumeret, scilicet quod non esset corrupta, neque in aliquo peccato sive actuali sive originali, Filius Dei ab ipsa carnem assumere non potuisset, cum Deus et peccatum in aliquo subjecto concordari non possint*». De la mateixa manera que exclou de Maria el pecat actual, elimina l'original. «*In principio conceptionis*».

El sentit clar i obvi d'aquestes expressions i els positius encerts van inclinar algun crític a aigualir la densitat de les anteriors censures,¹⁰⁷ encara que aparentment no fos modificat el judici sobre la ineffectuïtat de l'argumentació llulliana per a defensar la Immaculada.

¹⁰⁶ Cf. nota 102.

¹⁰⁷ «*Mais pour la juger objectivement, il ne faut pas s'hypnotiser devant ces menues imperfections au point de perdre de vue les nombreux textes où Raymond Lulle s'exprime correctement, disant et répétant que Marie «n'a pas contracté le péché originel», «a été conçue sans le péché originel», BONNEFOY, o. c., 101.*

4. Sentit de la «santificació». — S'ha assegurat que quan Llull parla de «santificació» referint-se a la Immaculada, cal entendre «purificació»,¹⁰⁸ mentre que el dogma parla de «preservació».¹⁰⁹

Creiem cert que «santificar» en aquest text de Llull no significa «preservar», però la santificació que ell posa en l'inici de l'ésser de Maria és en realitat la preservació que vol el dogma.

En canvi, trobem precipitat afirmar que «santificar» només pot entendre's com a «purificar». A aquesta interpretació creiem que es prestaria només la segona part del text C que hem examinat, i en tot cas caldria posseir una edició crítica¹¹⁰ per a establir-ho amb fermesa. En efecte, segons la transcripció que usem, diu «Spiritus Sanctus potuit sanctificare a peccato originale semen de quo beata Virgo fuit concepta». Ja hem dit que, com en el cas de Scot, això podria tractar-se també d'una argumentació *ad hominem*. Sigui com sigui, l'aparència d'aquest text donaria la raó el crític, si el text fos únic.

Però ja en el fragment immediatament anterior es troba una contraposició significativa: «per Spiritum Sanctum *santificata*, et a peccato originali *mundata*». Es tracta encara de l'argument *ad hominem* —«ut aliqui asserunt»—, però sembla que *netejar* sigui una cosa i *santificar* una altra; la primera eliminar quelcom, i la segona afegir quelcom.

La mateixa duplicitat sembla trobar-se en el text A: «non contraxit peccatum originale, immo sanctificata fuit». «Non contraxit» exclouria el pecat, mentre que «immo sanctificata» significaria *ans encara* santificada.

El text C contraposa santificació a pecat, i no justament en el sentit que la santificació vindria a escombrar el pecat, sinó en el sentit que la santificació era una nova entitat afegida.

A tot això afegim que el sentit clar de tantes expressions que reclamen la santedat en Maria des del seu inici, no concorden amb la idea de purificació, la qual exigeix una anterior presència de la cosa

¹⁰⁸ Cf. nota 96.

¹⁰⁹ Cf. notes 99 i 100.

¹¹⁰ Per exemple l'edició que B. SALVÀ, *B. Raymundus Lullus et eius doctrina de Immaculata Conceptione*, Analecta TOR 2 (1934) 172, en publicava, resolldria la qüestió: «sic Spiritus Sanctus potuerit mundare et sanctificare ab originale peccato semen». Però aquesta edició ens sembla un xic capriciosa o retocada, i per això no ens hi fem forts. Apareix canviat l'ordre de les paraules, i de vegades les mateixes paraules.

que cal purificar. Que la santificació ve atribuïda directament a l'Esperit Sant. Que la seva santificació és una radiació de l'Encarnació, con l'aurora ho és del sol. I que en parlar del triangle de moments cabdals de Maria, posa en pla de igualtat la santedat que va tenir en la fi —que seria la mort, Assumpció i glorificació santíssimes— i en el període mig —que culminaria en l'Encarnació—. I és inqüestionable que la santedat en aquests dos angles no té res a veure amb la purificació. ¿Per què tindria el sentit de purificació la santedat del primer angle, quan Llull justament vol l'anivellament de tots tres?

No voldríem treure una conclusió absoluta —i menys mancant el coneixement del text crític— però ens sembla poder concloure legítimament que qui digué que el mot *santificació* en aquest fragment de Llull només podia significar *purificació*, va precipitar-se, i potser va cedir a la temptació d'una tesi preconcebuda.

La major dificultat està en el text C, que a nostre judici conté una argumentació *ad hominem*. Si fos així, la dificultat es desfaria sola, com en les concessions que fa Scot. Altrament es tractaria d'una incongruència dins la mentalitat que es manifesta en tota la qüestió. Però en cap hipòtesi, ni en la pitjor —ho repetim— el valor de l'argumentació llulliana no en seria minvat ni condicionat.

e) *Primat del Crist*.—És lleu aquest darrer càrrec que examinem. Es lamenta que Llull, defensor clar i decidit de l'absolut i universal primat del Crist, no hagi basat en aquest veritable fonament la seva doctrina de la Immaculada,¹¹¹ encara que un influx subconscient entre les dues veritats pot haver existit en la seva ment.¹¹²

Certament, no apareix cap rastre de la seva doctrina del primat del Crist¹¹³ en l'argumentació que fa per probar la Immaculada. No

¹¹¹ «On regrette en outre que, professant ouvertement la primauté absolue et universelle du Christ, il n'ait pas compris que cette doctrine était le véritable fondement et la meilleure explication du privilège marial», BONNEFOY, o. c., 102, cf. 106.

¹¹² «...la doctrine de la primauté du Christ et de la priorité de sa prédestination, elle a bien pu jouer un rôle subconscient chez Raymond Lulle», ib. 107.

¹¹³ Avui és indiscutible que Llull defensà la doctrina del primat del Crist. El P. AMBRÒS DE SALDES, OFM Cap., en la traducció del llibre de JEAN-BAPTISTE DU PETIT BORNAND, *Proludium de Primatu Domini N. Jesu Christi* (Barcelona, 1902), després de posar en p. 5 a Ramon Llull entre els optimistes, en la nota de la p. 42 justificava: «Cum hic de B. Raymundo Lullio sermo inciderit, quem communiter credider tenuisse affirmativam sententiam, ne quis miretur quod ejus testimonium non adducatur, a quo

apareix Jesucrist com a primer predestinat en l'obra de la creació, junt a Maria, com a d'altres textos és fàcil de trobar.

Però si no parla de la doctrina del Primat, parla en canvi de la doctrina de la predestinació del Crist i Maria, que en el pla existencial venien a redimir la humanitat. Justament en la predestinació de Jesucrist redemptor dels homes es troba el moll de la seva argumentació de la Immaculada.

Hom pot doldre's que Llull no atínés a empeltar explícitament la seva Immaculada en l'arbre del Primat absolut del Crist, però cal reconèixer-li l'encert d'haver apuntalat clarament la Immaculada en la línia i el pla de la Predestinació en Déu, i és a la llum de la predestinació que la Immaculada ha superat tots els obstacles i ha aconseguit el reconeixement infal·lible.

No sabem que cap comentador del text de Llull —ordinàriament més preocupats per les determinacions físiques de la concepció de Maria— hagi posat en relleu el valor de la predestinació en l'argumentació llulliana. Voldríem que restés accentuada la importància d'aquest element, i cridar l'atenció sobre la seva existència.

11. — *Apodicticitat de l'argumentació.*

Sovint les paraules de Ramon Llull sobre la Immaculada han estat preses com a afirmacions i prou; frases comparables a les d'un predicador, o comprensibles en la ploma d'un místic i enamorat poeta. Poques vegades s'han pres seriosament sota el punt de vista teològic, o han desvetllat el desig de penetrar el seu pensament.

afferendo consulto abstinemus, quia *Optimismo* nimis favet». *Revista Luliana* 3 (1903) 165-168 criticà vivament aquesta opinió. El bisbe J. MAURA la contradigué més amplament en *El optimismo del beato R. Lulio*, *Revista Luliana* 3 (1903) 241 ss., 273 ss., 358 ss., i en el v. 4 (1904) 1, 17, 33, cf. Bové, *El sistema...*, 587. La doctrina s'ha anat clarificant. Cf. SAMUEL D'ALGAIDA, OFMCap., *Christologia llulliana seu de motivo Incarnationis doctrina B. Raymundi Lull*, *Collectanea Franciscana* 1 (1931) 145-183; B. NICOLAU, TOR., *B. Raymundus Lullus et Christi Primatus*, *Analecta TOR* 2 (1934) 235-236; L. EJO GARAY, *La finalidad de la Encarnación según el B. R. Lulio*, *Rev. Esp. de Teología* 2 (1942) 201-227; B. NICOLAU, TOR., *El primado absoluto de Cristo en el pensamiento luliano*, *Analecta TOR* 25 (1957) 267-282, *Estudios Lulianos* 2 (1958) 297-312; BASILI DE RUBÍ, OFMCap., *El Cristocentrismo de Ramón Llull*, *Estudios Franciscanos* 60 (1959) 5-40, cf. 271; S. GARCÍAS PALOU, *El Cristocentrismo de Ramón Llull*, *Estudios Lulianos* 3 (1959) 219-221. (*El optimismo...* de J. MAURA es publicà com a opuscle, Barcelona, 1904).

En les qüestions al llibre de les Sentències Llull tenia consciència d'ésser original i innovador. Concretament en estudiar la Immaculada coneixia quines eren les majors dificultats, i la solució que hi dona mereix més d'una lectura superficial. No es tracta de simples afirmacions, ni es tracta de frases a raig fet.

Llull ha vist el problema en la seva fondària, i hi cerca solucions profundes. Solucions que poden haver estat una intuïció¹¹⁴ penetradora, però no una intuïció en el sentit més corrent de xamba o encert al marge dels procediments rigorosos.

Es tracta d'una demostració estricta, naturalment —i hom ho objectarà— parcialment implicada dins el seu personal mètode que ben pocs adeptes ha guanyat. Però les petites interferències provinents del seu mètode, no obstaculitzen pas la comprensió del nervi argumental. Més que una exposició adreçada a la lectura, el seu text sembla esquemes de la matèria a desenrotllar oralment. I la reflexió mostra que no corren més les paraules que les idees.

De totes maneres, hi ha la pregunta legítima: ¿És convincent la seva argumentació? És apodíctica?

El famós argument scotista ha estat rebutjat durant segles com a insuficient, i àdhuc després de la definició dogmàtica se l'ha qualificat de buit.¹¹⁵ És típic el cas de Morgaez, impertèrrit fins davant mateix de la paraula pontifícia. En cert sentit pot admetre's que cap argument tancà la qüestió definitivament fins a la declaració dogmàtica,¹¹⁶ però recolzant la mateixa definició en els arguments de sempre, es pot dubtar legítimament si l'oposició neixia de manca de proves o de manca de possibilitat d'entendre-les.

Descomptant aquestes circumstàncies excepcionals, pot considerar-se vàlida i eficaç l'argumentació llulliana en la teologia de la Im-

¹¹⁴ «Dans cette ferveur à exalter la pureté de la Vierge, R. Lulle a même l'intuition de l'Immaculée Conception», LONGPRÉ, *Lulle*, DTC 1128.

¹¹⁵ Cf. BABBINI, *Ancora su...*, 13-15.

¹¹⁶ «Cui persuasit? Omnibus theologis immaculatis quotquot hoc argumento usi sunt ad probanda doctrinam Immaculatae Conceptionis... Quod vero non persuasit adversariis, hoc solum dicit quam difficile sit cuique a propria opinione recedere. Secus, si ratiocinatio P. Roschini valeret, tunc dicere oporteret nullum theo'ogum usque ad dogmaticam definitionem quidquam valide conclusisse de Immaculata Conceptione, quia quasi usque ad vigiliam dogmaticae definitionis adversarii privilegii mariani de doctrina contraria remanserant sibi persuasi», CAPKUN-DELC, *Quaedam recentiora...*, 444.

maculada? El mateix Llull la posava sota la correcció de l'Església,¹¹⁷ però avui que l'Església s'ha pronunciat, modestament opinem que la seva demostració és vàlida, i àdhuc que pot influir a eixamplar els horitzons de la mariologia en el punt de relacions entre la Immaculada i la Corredempció. Sense l'Església cap argument teològic no és apodíctic, però el de Llull el considerem bo; una demostració que mereix atenció.

12.—*La doctrina de Llull i la declaració dogmàtica.*

S'ha mig vingut a dir que, malgrat els seus esforços i les bones intencions, la doctrina que Llull ensenyava sobre la Immaculada no concordava massa exactament amb el dogma definit per Pius IX. Si aquesta insinuació fos vera, seria en realitat molt greu. En planes anteriors hem intentat d'explicar la ideologia de Llull. I és la ideologia, més que les paraules que l'exterioritzen, que cal confrontar amb el dogma. Malgrat això, assagem també un paral·lelisme de mots entre la declaració dogmàtica¹¹⁸ i la qüestió de Llull, tot i saber que la seva forma radaccional no és la més adaptable a l'experiment.

Ineffabilis

Llull

1.—Beatissimam Virginem Mariam¹¹⁹

1.—Beata Vgo (*repetidament*)

¹¹⁷ Amb palpable exaltament escrivia S. Bové, *Lo beat Ramon Llull, sermó...* (Barcelona, 1903): «ell fou sempre fill sumís de la Mare Iglésia; ell, al donar acabament a sos llibres, los subjectava sempre al criteri y al parer de la Càtedra Romana; ell, respecte a la qüestió teològica, aleshores lliure, de si Maria és Immaculada o no, a pesar de que tenia poderosíssimes rahons de la més alta filosofia a favor del Privilegi, a pesar de que'l llegia en les planes de la Sagrada Escriptura y l'escoltava en la veu de la Tradició, arribà fins a dir y a escriure que si la Iglésia s'hi declarava contrària, ploraria, sí, però plorant esquexaria's llibres que havia compostat en defensa de la Immaculada. Y és que creya, y feya bé, que no més n'hi ha un d'infalible: lo Papa», p. 14. L'autor tenia llavors encara la convicció de l'autenticitat lulliana d'obres immaculatistes, que posteriorment s'han qualificat d'apócrifes.

¹¹⁸ Pii IX, *Pontificis Maximi Acta*, (s. a.) I, 616.

¹¹⁹ «The words «Most Blessed Virgin Mary» give us the subject of this great privilege. In the decree of Alexander VII, quoted by the Pope, the word «soul» was used instead... In the present definition it is the person of Mary, body and soul, that is declared immaculate», D. J. UNGER, OFM Cap., *Mary Immaculate, The bull Ineffabilis Dei of Pope Pius IX* (Paterson, 1946) 33.

2. -in primo instanti suae Con-
ceptionis ¹²⁰	2. -a principio
-in principio conceptionis
-si concepta fuisset in peccato
originali... principium suum
malum fuisset
3. -singulari omnipotentis Dei
gratia et privilegio ¹²¹	3. -oportuit quod ex parte sub-
jecti in quo carnem assump-
sit / sc. Maria / fuisset maior
magnitudo potestatis, virtutis
et finis quae potuit esse ex
parte patientis et agentis
-Spiritus Sanctus qui potesta-
tem habet infinitam
4. -intuitu meritorum Christi Iesu
Salvatoris humani generis.	4. -finis recreationis ante fuit
conceptus quam fuit recreatio
-preparavit et ordinavit omnia
pertinentia ad recreationem
5. -ab omni originalis culpa la-
be	5. -Opportuit ergo quod beata
Virgo fuisset concepta sine
peccato ut sua conceptio et
conceptio Filii sui invicem
relative se corresponderent
-in statu inocentiae simplici-
ter et continue
6. -praeservatam immunem	6. -Filius Dei qui ipsum finem
concepit et voluit, sic et mul-
to melius preparavit et ordi-
navit
-Filius Dei praeparare potuit.

13. - *Esguard final a la doctrina.*

La doctrina mariològica de Ramon Llull és ampla, densa, rica i

¹²⁰ «The Conception spoken of here is the union of soul and body when God created the immortal and peerless soul of Mary and infused it into the tiny body. In the first moment of that union...», ib.

¹²¹ «Mary alone was exempt from that common law. So her Immaculate Con-
ception is a unique privilege», ib., 34.

original,¹²² com pocs autors la poden presentar. Tracta punts doctrinals que són en plena actualitat avui dia, i conté segurament virtualitats mereixedores d'atenció. No existeix encara, però, cap satisfactori estudi de la mariologia llulliana.

Dintre seu caldria incloure-hi la doctrina de la Immaculada. En proposar-la, Llull tenia consciència d'ésser un innovador. Coneixia quines eren les dificultats insuperables, i s'enginya a salvar-les després d'haver fixat amb exactitud la naturalesa del problema. Deixa de banda les preocupacions fisiològiques i s'encara amb les dificultats teològiques veritables, salta fins al pla de Déu, eixampla els horitzons del problema, i en la predestinació divina veu possible la Immaculada. Veu l'ésser de Maria íntegrament immaculat, sense cap pecat des del primer moment, en el seu inici metafísic, per tal que fos digne de rebre Déu encarnat. Al·ludeix el mutu amor del Crist i la seva Mare, i fa a ambdós igualment immaculats, si bé cadascú per un motiu divers. Ells dos comencen l'obra de la Recreació, tenien plenament la innocència que havien de retornar als homes, els quals l'havien perduda. Maria, d'una grandesa i santedat incomparables en els moments de l'Encarnació del Fill de Déu i de la seva entrada a la glòria, havia d'ésser també màximament digna en la seva concepció.

Llull ha cregut en la Immaculada, l'ha afirmada amb convicció, i l'ha probada, tot i no voler precedir la decisió de l'Església. Els seus arguments són esquemàtics, no explana la seva ideologia ni s'hi esplaia llargament. Però, en nostra opinió, Ramon Llull ha estat un veritable defensor de la veritable Immaculada, l'any 1298.

ALVAR MADUELL

(finirà)

¹²² «R. Lulle a élevé à la Vierge un monument théologique d'une réelle beauté et d'une grande valeur spirituelle», LONGPRÉ, nota a Estudios Marianos 3 (1944) 322.